

Socialstyrelsen

**Faglige anbefalinger
til § 110-
boformernes
samarbejde med
kommunernes
myndighedsområder**

september 2020

Viden til gavn

Publikationen er udgivet af
Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf: 72 42 37 00
E-mail: info@socialstyrelsen.dk
www.socialstyrelsen.dk

Forfatter: Socialstyrelsen i samarbejde med ledere og medarbejdere fra Aarhus, Slagelse og Albertslund Kommune samt medarbejdere og ledere fra § 110-boformerne Overmarksgården, Herberget Lærkehøj og Forsorgscenter Sydfyn.

Evt. Tryk: Ankestyrelsen
Evt. 1. oplag, 1000 stk.

Udgivet: september 2020, afsnit 6.9 revideret og afviger fra den trykte publikation.

Download eller se rapporten på
www.socialstyrelsen.dk.

Der kan frit citeres fra rapporten med angivelse af kilde.

ISBN: 978-87-94059-17-6
digital isbn: 978-87-94059-16-9

Indhold

1. Introduktion.....	3
2. Anbefalingernes værdigrundlag	7
3. Optagelse af borger på boform	11
3.1 Vurdering af om borgeren kan optages på boformen	11
3.1.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. optagelse på § 110-boformen	12
3.2 Orienteringspligten	15
3.2.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. orienteringspligten	15
4. Under opholdet på en boform	19
4.1 Udredning og opholdsplan	19
4.1.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. udredning og opholdsplanplan	20
4.2 Den indledende kontakt til de kommunale myndigheder	20
4.2.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger til den indledende kontakt.....	22
4.3 Løbende koordinering og opfølgning på borgerens sag	23
4.3.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. løbende koordinering og opfølgning.....	23
5. Udskrivning fra boform	27
5.1 Udskrivning til egen bolig med støtte	28
5.1.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger til udflytning til bolig med støtte	29
5.2 Udskrivning til botilbud efter §§ 107 og 108	29
5.2.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger ved ventetid på et § 107- eller § 108 tilbud. ...	30
5.2.2 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. udskrivning til botilbud	30
5.3 Når udskrivningen ikke er planlagt	31
5.3.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger ved ikke planlagte udskrivninger af borgeren. 31	
5.4 Bortvisning.....	31
5.4.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. bortvisning af borgere.....	32
6. Lovgrundlaget for samarbejdet mellem borger, boform og kommune	35
6.1 Borgerinddragelse og helhedsorientering i indsatsen	35
6.1.1 Retssikkerhedslovens § 4 - Inddragelse af borgere i sagsbehandlingen	35
6.1.2 Retssikkerhedslovens § 5 - Helhedsvurdering.....	36
6.1.3 Retssikkerhedslovens § 6 – Tidlig samlet vurdering.....	36
6.1.4 Retssikkerhedslovens § 10 - Sagsoplysning.....	36
6.1.5 Forvaltningsloven	36
6.2 Servicelovens formålsbestemmelse.....	36

6.3 Hvilke ydelser kan § 110-boformen tilbyde under opholdet	37
6.3.1 Optagelse, afvisning og bortvisning	41
6.4 Orienteringspligt for boformer.....	42
6.5 Egenbetaling	43
6.6 Servicelovens § 141-handleplan	45
6.6.1 Sammenhæng mellem § 141-handleplan og opholdsplan.....	46
6.6.2 Hvem har pligt til at udarbejde handleplanen?	46
6.7 En helhedsorienteret plan	47
6.8 Delegation af myndighedsopgaver efter serviceloven	48
6.8.1 Retssikkerhedsloven § 9, stk. 11. Kommunalt samarbejde	48
6.9 Praxis om handlekommuneforpligtelse for borgere i hjemløshed med ophold på en § 110-boform	49
6.9.1 Regler om ophold og handlekommune	49
6.9.2 Uenighed om, hvem der er handlekommune	52
Kilder	55

1. Introduktion

Disse anbefalinger er udarbejdet med henblik på at styrke det nødvendige samarbejde mellem kommunens myndighedsområder og boformerne for borgere i hjemløshed efter servicelovens § 110 (benævnes herefter som § 110-boformer). Samarbejdet skal sikre, at borgeren modtager en helhedsorienteret, recoveryorienteret og rehabiliterende indsats. Anbefalingerne er udarbejdet som del af Socialstyrelsens udbredelse af Housing First-tilgangen på § 110-boformerne. De er udarbejdet af en arbejdsgruppe bestående af ledere og medarbejdere fra Aarhus, Slagelse og Albertslund Kommune og medarbejdere og ledere fra § 110-boformerne Overmarksgården, Herberget Lærkehøj og Forsorgscenter Sydfyn samt medarbejdere fra Socialstyrelsen.

Anbefalingerne skal understøtte brugen af Housing First-tilgangen i arbejdet med borgeren under opholdet på en boform. Målet er at øge kvaliteten i de rehabiliterende indsatser og skabe fokus på udvikling ved at målrette indsatserne. Det skal i sidste ende føre til en reduktion i opholdstiderne på boformerne, og at flere borgere kommer i egen bolig med den nødvendige støtte.

Housing First-tilgangen er evidensbaseret og bygger på forskning, der viser, at med en intensiv social støtte kan hovedparten af borgere med komplekse støttebehov bo i egen bolig (Susser m.fl., 1997; Tsemberis m.fl., 2004; Coldwell & Bendner, 2007; Nelson m.fl., 2007; Rambøll og SFI, 2013; Goering et al., 2014; Benjaminsen m.fl., 2017). Gennem den sociale støtte arbejdes der med at styrke borgerens livssituation på en række områder såsom bolig, økonomi, socialt netværk, daglige aktiviteter, fysisk og psykisk helbred, misbrug, uddannelse og beskæftigelse. Den sociale støtte tager udgangspunkt i borgerens behov og gives i en tæt dialog med borgeren, om hvad borgeren har brug for støtte til. Housing First er en helhedsorienteret indsats til borgere i hjemløshed, der understøttes af tilgange som recovery, empowerment og rehabilitering.

For at sikre en helhedsorienteret indsats til borgere i hjemløshed er det afgørende, at der er et tæt og koordineret samarbejde mellem § 110-boformerne og de kommunale myndigheder. Samarbejdet kan dog vanskeliggøres af, at borgerens opholdskommune og handle- og betalingskommune ikke altid er én og samme kommune, at der kan være forskelligt serviceniveau kommunerne imellem, at der er geografisk afstand mellem handle- og betalingskommunen og § 110-boformen, samt at der kan være forskellige tilgange i indsatsen over for borgere i hjemløshed. Samtidig er der ofte tale om borgere med komplekse støttebehov, hvilket betyder, at der kan være mange aktører involveret i borgerens sag, hvilket yderligere kan udfordre koordineringen og sammenhængen i indsatserne.

Vanskeligheder i samarbejdet mellem boform og den kommunale myndighed kan udfordre kommunernes arbejde med handleplaner efter servicelovens § 141 (benævnes herefter som § 141-handleplanen). VIVEs¹ hjemløsetælling fra 2019 viser, at det er en begrænset andel (28 pct.) af borgere i hjemløshed, der har en § 141-handleplan (VIVE, 2019). § 141-handleplanen er et centralt redskab til myndighedskoordinering og helhedsorientering af indsatsen for borgeren, da § 141-handleplanen kan omfatte og give et samlet overblik over de indsatser, som borgeren bevilliges på tværs af fagområder og lovgivning. Samtidig sikrer § 141-handleplanen borgerens

¹ VIVE er en forkortelse for det Nationale forsknings- og analysecenter for velfærd

retssikkerhed ved, at den skal udarbejdes i samarbejde med borgeren og skal angive formålet for indsatsen efter serviceloven. Erfaringer fra praksis viser imidlertid, at handleplanen sjældent anvendes som koordinerende værktøj og kun i ringe grad indeholder oplysninger om borgerens samlede forhold og indsatser på tværs af kommunale forvaltninger. Koordineringen af borgerens indsats beror i stedet ofte på personafhængige samarbejdsrelationer, og nogle boformer oplever, at de får den koordinerende rolle i forhold til borgeren, fremfor at den kommunale myndighed har opgaven (Ankestyrelsen, 2017).

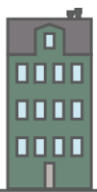
Erfaringer fra Hjemløsestrategien og udbredelsen af Housing First viser, at en tidlig inddragelse af de kommunale myndigheder, når borgeren tager ophold på en § 110-boform, samt et fokus på Housing First-tilgangen resulterer i både flere og bedre § 141-handleplaner. Dette er med til at sikre borgeren en mere helhedsorienteret og rehabiliterende indsats, hvor der er fokus på borgerens recovery og kortest mulige vej i permanent bolig med den rette støtte.

Formålet med anbefalingerne er derfor at sætte fokus på samarbejdet mellem § 110-boformer og de kommunale myndigheder, så bl.a. arbejdet med § 141-handleplanerne eller Én plan² forbedres. Det kan lette samarbejdet mellem parterne, skabe større sammenhæng i indsatserne og i sidste ende bidrage til at reducere opholdstiderne på boformerne ved, at borgerne med den nødvendige støtte og hjælp kommer ud af hjemløshed.

Anbefalingerne er delt op i tre kapitler, der omhandler: 1) Optagelse på boformen, 2) Under opholdet på boformen og 3) Udskrivning.

Afslutningsvist i anbefalingerne skitseres lovgrundlaget for samarbejdet mellem § 110-boform og de kommunale myndighedsområder i form af de mest relevante bestemmelser i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (retssikkerhedsloven) og lov om social service (serviceloven).

² Jf. afsnit 6.7

2. Anbefalingernes værdigrundlag

Housing First er en tilgang, der understøtter en helhedsorienteret indsats til borgere i hjemløshed, som ud over en boligløsning har behov for social støtte. Der er ofte tale om borgere med komplekse problemstillinger såsom psykiske lidelser eller andre psykosociale vanskeligheder, misbrug, manglende netværk, manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, gæld mv.

Housing First-tilgangen består i, at hjemløse borgere i starten af et indsatsforløb flytter i en permanent, selvstændig bolig, samtidig med, at der gives en individuel og helhedsorienteret social støtte til borgeren med udgangspunkt i borgerens behov. Housing First-tilgangen betyder dog ikke, at der ikke kan gives en indsats, før boligen er der, men at den manglende bolig anses for at være en væsentlig del af borgerens ustabile livssituation, og en stabilisering af boligsituationen ses som en forudsætning for en forbedring af borgerens livssituation og livskvalitet. Det er vigtigt, at der skabes en helhed i samarbejdet med og omkring borgeren, og at det sker så tidligt som muligt. Her har § 110-boformerne en særlig mulighed for at kickstarte samarbejdet med bl.a. kommunen, da de ofte har den første kontakt til borgeren, og fordi borgerens ophold på boformen muliggør, at der kan skabes en tæt relation til borgeren.

I Housing First-tilgangen er der fokus på at understøtte den enkelte borgers recoveryproces. Det er en praksis, hvor borgeren ikke fastholdes i en afhængighed af professionelle støttesystemer. Grundprincippet er, at borgere med den rette støtte kan "komme sig" og overvinde de sociale følgevirkninger, der enten kommer af at være hjemløs, eller som har bidraget til hjemløshedssituationen. En ofte anvendt definition af recovery er, at det er:

"En dybt personlig, unik forandringsproces med hensyn til ens holdninger, værdier og mål, færdigheder og/eller roller. Det er en måde at leve et tilfredsstillende liv på præget af håb og aktiv medvirken selv med de begrænsninger, der er forårsaget af sygdom. Recovery indebærer udvikling af ny mening og nyt formål i ens liv"

(William Anthony, Boston Universitet, 1993).

I nyere engelsk forskning om recovery lægges der vægt på, at:

"Recovery handler om at skabe sig et meningsfuldt og tilfredsstillende liv, sådan som personerne selv definerer det, med eller uden symptomer og problemer, som kan komme og gå"

(Mike Slade m.fl., ImRoc, 2008).

Fælles for de to definitioner er deres fokus på den enkeltes proces frem mod et personligt defineret godt liv.

Recovery er en proces, der sker i hverdagen, mens man lever livet, og som ses, opleves og virker indefra. Den kan ikke igangsættes eller styres udefra, men kan og bør anerkendes og

opmuntres af omgivelserne. Her spiller de professionelle indsatser en vigtig rolle, idet de enten kan hæmme eller fremme recovery igennem den måde, de møder den enkelte på. Derfor kan man tale om recoveryorienterede eller recoveryunderstøttende indsatser. Ofte tales der også om rehabilitering, som med afsæt i forskningen på området kan defineres som et helhedsorienteret, koordineret, målrettet og tidsbestemt samarbejde mellem en person og fagpersoner, netværk og civilsamfund om en proces, der har til formål at understøtte personens recovery.

Socialstyrelsen og Sundhedsstyrelsen anvender følgende definition på rehabilitering:

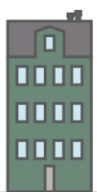
"Rehabilitering kan defineres som en række indsatser, der støtter det enkelte menneske, som har eller er i risiko for at få nedsat funktionsevne, i at opnå og vedligeholde bedst mulig funktionsevne, herunder at fungere i samspil med det omgivende samfund"

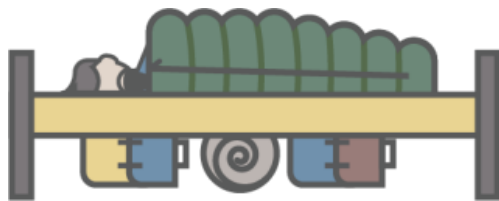
(WHO, 2011).

Målet med rehabilitering er at bidrage til, at mennesker med nedsat funktionsevne får et selvstændigt og meningsfyldt liv med bedst mulig funktionsevne, så de på trods af sygdom eller sociale problemer bliver i stand til at klare hverdagslivet.

Begrebet empowerment nævnes ofte i forbindelse med rehabilitering (Eplov et al., 2013; Starring, 2000; Jensen, 2002; Andersen, 2000; Roberts-Yates, 2003; Medin, 2003). Empowermenttilgangen går ud på at styrke borgerens råderum og kontrol over eget liv. Tilgangen til dette er et ligeværdigt samarbejde med borgeren, hvor der er gensidig respekt og accept af hinandens forskellighed. Den socialfaglige medarbejder stiller sin viden, kompetencer og støtte til rådighed for borgeren, så borgeren kender sine muligheder og rettigheder og på den baggrund kan træffe sine valg på et informeret grundlag. Men det er borgerens egne valg, der er omdrejningspunktet i empowerment og i rehabiliteringsprocessen. Borgeren har således ansvaret for sig selv og "ejendomsretten over egne problemer", idet det er borgeren, der bestemmer, om et problem eksisterer, og i givet fald hvordan der skal handles på det.

Empowerment betyder direkte oversat at "bemyndige" eller "sætte i stand til". Det er altså et begreb, der sætter fokus på processer, hvorigennem mennesker bliver i stand til at modvirke afmagt og afhængighed. I en Housing First-tilgang er empowerment et centralt tema, der indgår som en rød tråd i rehabiliterings- og recoveryarbejdet.

3. Optagelse af borger på boform

Optagelse på en boform efter servicelovens § 110 kan ske via "selvmøderprincippet", dvs. ved at borgeren personligt henvender sig på boformen, eller det kan ske ved, at offentlige myndigheder eller andre boformer henviser borgeren. Da det er lederen af boformen, der har kompetencen til at optage borgeren, jf. servicelovens § 110, stk. 3, bør en anden offentlig myndighed eller andre samarbejdsparter rette henvendelse til boformen, inden en borger henvises til at søge optagelse på en konkret boform³.

Når en borger anmoder om optagelse på en § 110-boform, vil boformen lave en vurdering af borgeren med henblik på at afgøre, om borgeren kan optages. Der er forskellig praksis for, hvordan denne vurdering udføres, men der vil altid være en form for screeningsamtale med borgeren forud for optagelsen.

3.1 Vurdering af om borgeren kan optages på boformen

Målgruppen for optagelse på en § 110-boform spænder bredt. Den spænder fra personer, der står helt uden tag over hovedet (boligløse), til personer, der har en bolig, de ikke kan fungere i, og som evt. er i risiko for at miste boligen, hvis der ikke sættes ind med relevant hjælp i tide. Hjemløshed er et flertydigt begreb, fordi det relaterer sig til og falder sammen med en lang række af andre problemer end blot manglen på en bolig. Alkohol- og stofmisbrug, blandingsmisbrug, psykisk sygdom, vold, kriminalitet, ringe arbejdsmarkedstilknytning, manglende sociale netværk, et omflakkende liv og rodløshed er blot nogle af de udfordringer, der ofte hænger sammen med hjemløshed⁴.

Inden optagelse har boformen en samtale med borgeren, hvor der laves en første screening. Den første screening af borgeren vil danne grundlag for en vurdering af, om borgeren opfylder kriterierne for ophold. Kriterierne er:

- Der skal være tale om en borger med særlige sociale problemer
- Borgeren har ikke en bolig eller kan ikke opholde sig i egen bolig
- Borgeren har et behov for omsorg, aktiverende støtte og efterfølgende hjælp
- Borgeren skal opholde sig lovligt i landet

Hvis en person tilhører målgruppen, er kommunen forpligtet til at tilbyde ophold på en § 110-boform, jf. servicelovens § 110, stk. 1. Borgere, der alene er husvilde, vil som udgangspunkt ikke opfylde kriterierne for optagelse på en boform⁵.

Borgere i hjemløshed, der er i målgruppen for et § 110-tilbud, og som har retligt ophold i landet, har et retskrav på at få et § 110-tilbud. Det betyder, at borgere ikke blot kan afvises med en

³ Læs mere om selvmøderprincippet i kapitel 6.

⁴ Børne- og Socialministeriets vejledning nr. 9096 af 21/2 2018, Vejledning om botilbud m.v. til voksne (Botilbudsvejledning), stk. 169.

⁵ Dog kan de i sjældne tilfælde optages som en absolut nødløsning, jf. vejledning om botilbud.

begrundelse om pladsmangel. Boformerne skal i tilfælde af pladsmangel så vidt muligt henvise borgeren til en anden boform.

Ud over at afdække om borgeren er inden for målgruppen af et § 110-tilbud, er formålet med den første samtale at afdække, om den konkrete boform kan matche borgerens behov, dvs.

- give boformen et beslutningsgrundlag med henblik på at vurdere, om boformen er det rette sted for borgeren at søge ophold.
- give boformen et indblik i hvem borgeren er, herunder både faktuelle oplysninger om borgeren og fx baggrunden for, at borgeren ønsker et ophold i boformen.
- lave en risikovurdering af borgeren for at identificere risiko for vold og/eller vurdere, om borgeren er for psykisk syg til at opholde sig på en § 110-boform og dermed ikke kan optages, men skal henvises til andet tilbud, fx den kommunale socialpsykiatri. Borgeren kan i de tilfælde rådgives om at rette henvendelse til den kommunale myndighed i kommunen.

Det er et vigtigt opmærksomhedspunkt, når en borger henvender sig på en boform, at borgeren ofte opfatter boformen som en "sidste udvej", og derfor er det vigtigt, at borgeren får en hurtig afklaring af, om optagelse er muligt, eller hvilke andre muligheder for hjælp borgeren har.

Hvis boformen vurderer, at en borger er inden for målgruppen af et § 110-tilbud, kan borgeren enten optages eller henvises til anden relevant boform. Henvisning af en borger til et andet tilbud inden for målgruppen kan fx skyldes:

- at boformen vurderer, at borgeren ikke vil profitere af, eller ligefrem kan tage skade af, et ophold på den pågældende boform.
- at boformen vurderer, at de ikke har kompetencerne og ressourcerne til at imødekomme og rumme borgerens behov. Det kan fx omhandle svært psykisk syge og massivt misbrugende borgere eller borgere med plejebehov.
- at boformen ikke tillader husdyr, og borgeren ikke kan skaffe anden pasning under opholdet.

Endelig er den gennemsnitlige belægningsgrad på boformerne relativt høj, fx viste en undersøgelse blandt de 72 § 110-boformer i foråret 2017, at den samlede belægningsgrad lå på 95 pct. (Ankestyrelsen, 2017). Boformerne peger derfor på, at de jævnligt må henvise borgere til andre boformer pga. pladsmangel.

3.1.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. optagelse på § 110-boformen

Opmærksomhedspunkter ved henvisning til anden relevant boform

Der er nogle opmærksomhedspunkter, når en boform er nødt til at henvise borgeren til en anden relevant boform. Fx kan der være stor geografisk spredning på, hvor i landet boformerne ligger, og der kan derfor være langt til en anden boform, hvis borgeren ikke kan optages. Samtidig fremgår det af Ankestyrelsens undersøgelse "Indsatsen overfor hjemløse borgere under ophold i boformer" (Ankestyrelsen, 2018), at godt to ud af tre boformer oplever, at der er nogle borgere, som de ikke selv kan rumme, men som er svære at henvise til anden relevant boform. Dette forklarer de adspurgte boformer i undersøgelsen bl.a. med en oplevet mangel på specialiserede tilbud.

Anbefalinger vedrørende henvisning til anden relevant boform

For at sikre at borgere, der ikke kan optages på boformen, hjælpes videre, anbefales det:

1. At boformen sikrer, at borgeren har midler til transporten, når der henvises til en anden boform. Har borgeren ikke midler til transporten anbefales det, at boformen giver borgeren en rekvisition til transporten.
2. At borgeren rådgives til og understøttes i at rette henvendelse til sin myndighedssagsbehandler, hvis boformen vurderer, at borgeren har behov for en anden type tilbud end et ophold på en § 110-boform. Det vil så være myndighedssagsbehandleren, der derefter støtter borgeren i at finde det rette tilbud.

Opmærksomhedspunkter vedrørende optagelse på boformen

Når borgeren kan optages på boformen, er det et opmærksomhedspunkt, at der ikke altid er sammenfald mellem boformens og den kommunale myndigheds vurdering af, om borgeren tilhører målgruppen for et § 110-tilbud. Det kan betyde, at der opstår udfordringer i samarbejdet, fx hvis:

- Der ikke er sammenfald i vurderingen af, om borgeren udelukkende har en boligproblematik, eller om borgeren har øvrige sociale problemstillinger ud over boligløsheden, som berettiger en optagelse på en § 110-boform.
- Der ikke er sammenfald i vurderingen af, om borgeren er i målgruppen for et § 110-tilbud, eller om borgeren fx er i målgruppen for et botilbud efter servicelovens §§ 107, 108 eller efter almenboliglovens § 105, stk. 2.
- Der ikke er sammenfald i vurderingen af, om funktionelt hjemløse borgere skal optages på § 110-boformen eller tilbydes en kommunal indsats efter fx § 85 i eget hjem.

Anbefalinger vedrørende optagelse på boform

For at sikre det gode samarbejde med og omkring borgeren ved optagelse på § 110-boformen anbefales det:

1. At boformen laver en faglig velfunderet begrundelse for borgerens optagelse på boformen, der indgår som en del af orienteringen til borgerens myndighedssagsbehandler i kommunen.⁶
2. At boformen træffer afgørelse om, at betingelserne for optagelse ikke er til stede, hvis boformen ikke vurderer, at borgeren er i målgruppen for et § 110-tilbud.⁷
3. At borgere, der vurderes funktionelt hjemløse, ikke optages på boformen uden forudgående kontakt med den kommunale myndighed. Det anbefales desuden:
 - a. At boformer og kommuner, der har hyppigt samarbejde, arbejder efter samme definition af, hvilke borgere der vurderes funktionelt hjemløse.
 - b. At boformer og kommuner, der har hyppigt samarbejde, udarbejder fælles arbejdsgange for, hvordan borgere, som er funktionelt hjemløse, håndteres. Det kan handle om at sikre, at der hurtigt kan tilknyttes kommunal bostøtte til borgeren, hvis det er det, der vurderes at være behov for.
4. At boformen indhenter borgerens samtykke til at kunne udveksle oplysninger med andre relevante myndigheder.

⁶ Orienteringspligten belyses i næste afsnit

⁷ Det følger af serviceloven § 110, stk. 3, at afgørelsen om ikke at optage borgeren skal leve op til kravene i forvaltningsloven.

5. At boformen orienterer borgeren om rettigheder og pligter under opholdet på boformen, herunder også reglerne for egenbetaling mv. Borgeren skal samtykke i vilkårene for opholdet.

3.2 Orienteringspligten

Når en borger optages på en boform, har boformen pligt til at orientere borgerens handlekommune om afgørelsen inden for tre hverdage⁸. Det skal være med til at sikre, at den kommunale myndighed på et tidligt tidspunkt ved, at borgeren er blevet indskrevet på en boform, så den kommunale myndighed har mulighed for hurtigt at iværksætte den øvrige indsats, der måtte være behov for, fx misbrugsbehandling efter servicelovens § 101. Det kan handle om kontakt, udredning, igangsættelse af egenbetaling, handleplan eller andre indsatser. Orienteringen skal som minimum indeholde borgerens navn, cpr-nr., dato og begrundelse for indskrivningen, jf. servicelovens § 110, stk. 4 og 6.

Boformens orientering af den kommunale myndighed starter ofte samarbejdet mellem boform og borgerens myndighedssagsbehandler. I nogle tilfælde har den kommunale myndighed selv henvist borgeren til § 110-boformen, men i andre tilfælde har den kommunale myndighed ikke kendskab til borgerens aktuelle situation forud for boformens orientering.

Retssikkerhedslovens kapitel 3 regulerer, hvilken kommune der er handlekommune og således skal yde borgeren hjælp efter serviceloven. Det er som udgangspunkt borgerens opholdskommune, der også er borgerens handlekommune, men i de tilfælde, hvor en borger tager ophold på en boform beliggende i en anden kommune end handlekommunen, vil opholds- og handlekommune ikke længere være den samme. Her vil den oprindelige opholdskommune forblive handlekommune og være forpligtet til at bevilge samt betale for borgerens ydelser efter serviceloven samt yde mellemkommunal refusion for andre ydelser, jf. retssikkerhedsloven § 9c stk. 1, jfr. § 9 stk. 2. Derimod skal den nuværende opholdskommune bevilge ydelser til borgeren efter lov om aktiv beskæftigelsesindsats, herunder forsørgelse.

Når opholdskommune og handlekommune er forskellige, skal boformen hjælpe borgeren med at koordinere alle indsatser for borgeren med de to kommuner, ligesom kommunerne indbyrdes skal samarbejde om borgerens sag. Der er dog mulighed for, at handlekommunen kan delegerede myndighedsopgaven til at træffe afgørelser efter serviceloven til borgerens nye opholdskommune for på den måde at fremme koordineringen og helhedsorienteringen i borgerens indsats. Denne mulighed anvendes dog kun sjældent af kommunerne (Institut for Menneskerettigheder, 2017).

3.2.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. orienteringspligten

Opmærksomhedspunkter

Når en handlekommune skal orienteres om en borgers optagelse, kan boformer opleve udfordringer med at få orienteringen frem inden for fristen på 3 dage. Der er følgende opmærksomhedspunkter:

- Der kan opstå udfordringer med at identificere borgerens handlekommune, bl.a. fordi ikke alle boformer har adgang til cpr-registret. Det er samtidig ikke altid, at borgeren kender sin handlekommune og det sker at borgeren forveksler handlekommunen med sin opholdskommune, der leverer ydelser efter lov om aktiv beskæftigelsesindsats. Derfor kan det ske, at boformen i første omgang sender orienteringen til en forkert kommune.

Boformerne samarbejder typisk med flere kommuner, og nogle boformer har borgere fra mange dele af landet. Derfor kan det være en udfordring at finde den rette indgang eller

⁸ Læs mere om orienteringspligten i kapitel 6.

kontakt i hver enkelt kommune. De boformer, der har et tæt samarbejde med kommunale sagsbehandlere fra nærliggende kommuner, sender ofte orienteringen direkte til de relevante sagsbehandlere. Hvis boformen ikke kender sagsbehandlerne eller lederen for området i kommunen, sendes orienteringen til en fællespostkasse i kommunen, og interne procedurer i kommunen kan dermed forårsage, at orienteringen ikke når frem til de rette inden for fristen på 3 dage.

Anbefalinger

For at sikre, at orienteringspligten fungerer mest hensigtsmæssigt, anbefales det:

1. At boformen hurtigt afklarer, hvem der er borgerens handlekommune, da det er afgørende for borgerens adgang til hjælp og støtte.
 - a. Der bør være en hurtig opfølgning på, om den orienterede kommune kan påtage sig handlekommuneforpligtigheden.
 - b. Hvis den orienterede kommune vurderer, at borgeren hører til i en anden kommune, bør der hurtigst muligt rettes henvendelse til denne.
2. At boformen/de kommunale myndigheder udveksler kontaktoplysninger, så boformen har kendskab til en relevant mailadresse, når de skal kontakte myndighedsområderne i kommunen.
3. At boformen laver en intern procedure for, hvordan det sikres, at orienteringspligten overholdes. Proceduren kan med fordel beskrive:
 - a. Hvem der orienterer kommunen, og hvem der følger op på, om orienteringen er kommet frem til det rette sted.
 - b. Hvad orienteringen skal indeholde (visitation med fagligt funderede argumenter for optagelsen af borgeren, hvilket er et særligt opmærksomhedspunkt, når der er tale om funktionelt hjemløse borgere).
 - c. Hvem der er relevante kontaktpersoner i de kommuner, der hyppigst samarbejdes med.
 - d. Indholdet af boformens takst eller en henvisning til tilbudsportalen.dk, hvor kommunen kan finde den relevante information, så det bliver tydeligt, hvilke forventninger kommunen kan have til boformen under opholdet.

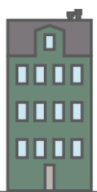
Hvis der er tvivl om, hvad der er borgerens opholdskommune, må den af de uenige kommuner, som borgeren har eller senest har haft folkeregisteradresse i, fungere som opholdskommune, indtil det er afklaret, hvilken kommune der er rette⁹. Uenighed mellem kommuner om deres forpligtelser kan indbringes for Ankestyrelsen¹⁰. Når rette opholdskommune er blevet bestemt, og den fungerende opholdskommune ikke er personens opholdskommune, yder opholdskommunen refusion for den fungerende opholdskommunes udgifter i den periode, hvor uenigheden har bestået. Refusionen beregnes som refusion efter § 9 c, stk. 1. Det er et grundlæggende princip, at der altid skal være en kommune, som har pligt til at give hjælp, således at borgeren ikke risikerer at blive henvist fra myndighed til myndighed og ikke få den nødvendige hjælp i tide.”¹¹

Det har samtidig stor betydning for den videre dialog og samarbejde, at boformen hurtigt får en tilbagemelding fra kommunen om, hvem der er borgerens myndighedsagsbehandler (på socialområdet, i jobcenter mv.), således at samarbejdet omkring borgerens sag kan startes.

⁹ jf. retssikkerhedslovens § 9, stk. 13

¹⁰ jf. retssikkerhedslovens § 61

¹¹ jf. retssikkerhedsvejledningen, nr. 10283 af 7/12 2017, punkt 329;

4. Under opholdet på en boform

Når en borger er blevet optaget på en boform, er der en række opgaver og forpligtelser for både boform og kommune, der nødvendiggør et samarbejde. I det følgende beskrives disse opgaver og forpligtelser for dels at tydeliggøre, hvor barriererne for et godt og tæt samarbejde kan opstå og dels at give nogle faglige anbefalinger til, hvordan der kan arbejdes med at fremme det gode og smidige samarbejde mellem boform og kommunale myndighedsområder.

Omdrejningspunktet for samarbejdet omkring borgeren er en udredning, en opholdsplan og en § 141-handleplan. Kombinationen af de tre redskaber skal være med til at sikre, at borgeren får en sammenhængende og helhedsorienteret indsats. Hvis det skal lykkes, fordrer det et tæt og velfungerende samarbejde mellem boform, borger og kommunale myndigheder.

4.1 Udredning og opholdsplan

Under opholdet på en boform udreder boformens medarbejdere borgerens problemstillinger og udarbejder en plan for opholdet. I praksis begynder arbejdet med udredning og opholdsplan allerede ved indskrivning under første samtale med borgeren, men arbejdet fortsætter under opholdet.

§ 110-boformens udredning af borgerens støttebehov danner udgangspunkt for de pædagogiske indsatser, der arbejdes med sammen med borgeren under opholdet på boformen. Indsatserne beskrives i opholdsplanen. Udredningen sigter samtidig mod at skabe de rette betingelser for bæredygtighed i borgerens kommende bolig, idet den udgør et vurderingsgrundlag for handlekommunen til at iværksætte den rette indsats både under og efter opholdet på § 110-boformen.

Nogle borgere har behov for supplerende støtte under opholdet på boformen, fx efter servicelovens §§ 83 eller 85. I praksis vil det ofte være en medarbejder fra boformen, der tager initiativet til at få afklaret, om en borger kan få bevilliget supplerende støtte gennem den kommunale myndighed i handlekommunen. Der er ikke en ensartet praksis blandt kommunerne for at levere supplerende støtte til borgere, der har ophold på § 110-boformer. Det kan skyldes, at der er tvivl om indholdet i boformens takst, og at nogle kommuner har en forventning om, at taksten dækker de behov, borgeren har under opholdet. Der er imidlertid stor variation i de ydelser, den enkelte boform tilbyder, og den normering boformen har. På tilbudsportalen.dk findes oplysninger om de enkelte boformer, og hvad der er indeholdt i den pågældende boforms takst. Denne viden er vigtig, når det skal vurderes, om borgeren fx har behov for supplerende støtte under opholdet. Det er boformen, der har ansvaret for, at oplysningerne på Tilbudsportalen er opdaterede, så kommunerne kan orientere sig om, hvilken type af tilbud boformen har.

Hvor udredningen strækker sig ud over borgerens ophold, dvs. den beskriver, hvad borgeren har behov for af støtte også efter opholdet, så er opholdsplanen et redskab til at planlægge og dokumentere indsatsen under selve opholdet på § 110-boformen. Gennem arbejdet med opholdsplanen laves en forventningsafstemning mellem borger og medarbejder, idet den

beskriver, hvad sigtet med opholdet er (støtte til at komme ud af hjemløshed/opnå relevant bolig), samt hvilke delmål der er på vej mod målet, og hvordan det skal lykkes at indfri disse delmål.

4.1.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. udredning og opholdsplanplan

Opmærksomhedspunkter

Boformens udredning af borgeren bør om muligt bidrage til den kommunale myndigheds udredningsarbejde, som borgerens myndighedssagsbehandler laver, ligesom aktiviteter og mål i opholdsplanen bør anvendes i og hænge tæt sammen med den § 141-handleplan, som myndighed skal tilbyde borgeren. Boformens kendskab til og udredning af borgeren er vigtig for borgerens myndighedssagsbehandler, da det bidrager til at belyse, hvilke indsatser borgeren har behov for, for at komme ud af hjemløshed og opretholde en bolig. Boformens udredning kan også give indikationer på, om der er behov for supplerende kommunale indsatser under opholdet på boformen.

Anbefalinger

For at sikre, at den rette indsats for borgeren kan igangsættes hurtigt, anbefales det:

1. At § 110-boformen indhenter samtykke hos borgeren til at indhente borgerens eventuelle opholdsplan fra et tidligere ophold på en anden § 110-boform.
2. At § 110-boformen altid sender egen udredning af borgerens støttebehov samt opholdsplanen til borgerens myndighedssagsbehandler i kommunen, således at boformen bidrager til, at myndighedssagsbehandleren er opdateret på og informeret om borgerens situation og indsatsen under opholdet. Udvekslingen af udredning og opholdsplan sker med borgerens samtykke.

For uddybende information om udredning og plan kan det anbefales at læse faglige anbefalinger til udredning og opholdsplan (Socialstyrelsen, 2017).

4.2 Den indledende kontakt til de kommunale myndigheder

Ved borgerens optagelse på boformen, og som en del af arbejdet med udredningen og opholdsplanen, vil boformen typisk tage kontakt til de kommunale aktører, der er involveret i borgerens sag. Det vil som oftest være myndighedssagsbehandlerne på social- og beskæftigelsesområdet, men det kan også være kommunale sagsbehandlere på andre områder.

Når handlekommune og opholdskommune ikke er den samme, kan det betyde, at myndighedssagsbehandleren på socialområdet kommer fra én kommune, mens borgerens myndighedssagsbehandler inden for beskæftigelsesområdet og ydelsesområdet kommer fra en anden. For at sikre koordination af borgerens sag, kan det derfor være relevant at indkalde alle involverede parter til et fælles indledende møde. Det er samtidig en mulighed, at handlekommunen delegerer handleplansforpligtigheden til opholdskommunen, således at ansvaret for borgerens samlede indsatser samles i en kommune¹². Denne mulighed bliver dog sjældent anvendt, og derfor vil boformen som oftest have to forskellige kommuner, som opholdsplanen skal koordineres med. Det kan opleves u hensigtsmæssigt fra borgerens perspektiv.

¹² Læs mere om delegation af myndighedsopgaver efter serviceloven i kapitel 6.

Boformen bør derfor allerede ved den indledende kontakt til de kommunale myndighed(er) aftale et møde mellem kommune(r), borger og boform. Det er vigtigt, at de kommunale myndigheder involveres fra start, så de indsatser, som borgeren har behov for, kan igangsættes, fx opskrivning på kommunens boligsociale akutliste, sikring af forsørgelsesgrundlag og igangsættelse af egenbetaling.

Fokus på det første møde vil som oftest være at få drøftet og igangsat indsatser og aktiviteter, der kan understøtte borgerens vej fra boform og ud i egen bolig. Det kan fx være en afklaring af borgerens økonomi og muligheder for at komme ud i egen bolig, beregning af rådighedsbeløb, opstart af afdragsordning, egenbetaling under opholdet, mulighed for administration af borgerens økonomi, afklaring af behov for supplerende bostøtteindsats under opholdet (afhængigt af, hvad der er indeholdt i boformens takst), opstart/genoptagelse af misbrugsbehandling eller at deltage i et af kommunens beskæftigelsesindsatser.

Økonomi er ofte et vigtigt punkt, og der kan være borgere, der ikke har et forsørgelsesgrundlag, når de optages på boformen. I de tilfælde kan der ikke opkræves egenbetaling i form af logi fra borgeren¹³. Derudover skal handlekommunen udbetale et beløb til personlige fornødenheder, indtil borgeren opnår et forsørgelsesgrundlag, fx kontanthjælp i den nye opholdskommune¹⁴. Såfremt opholdskommunen er umiddelbar nabokommune til betalings- og handlekommunen og/eller hvis borgeren har et ønske om at flytte tilbage til sin betalings- og handlekommune, kan det være en fordel, at handlekommunen beholder udgiften til borgerens forsørgelse på trods af, at borgeren opholder sig midlertidigt i en anden kommune.

Hvis borgeren ikke ønsker at bidrage aktivt til at opnå et forsørgelsesgrundlag, fx hvis borgeren ikke vil melde sig ledig på jobcenteret og søge om kontanthjælp, så bør boform og handlekommune sammen vurdere, hvilke tiltag der skal iværksættes. Der er gode erfaringer med at have fremskudt sagsbehandling, hvor myndighedssagsbehandlerne tager ud til boformen for indgå i et samarbejde med borgeren om den nødvendige indsats.

Det er vigtigt, at kommunen hurtigt træffer afgørelse om egenbetaling, så borgeren ved, hvilket rådighedsbeløb der er til øvrige udgifter. Det er samtidig en udfordring for boformen, hvis egenbetalingen ikke opkræves fra start, da borgeren dermed ikke vænnes til at betale for sit ophold og i stedet oparbejder en gæld, der vanskeliggør udflytning.

Oprævning af egenbetaling kan ske ved, at borgeren giver samtykke til, at egenbetalingen automatisk trækkes af borgerens kontanthjælp¹⁵. Det kan kun lade sig gøre i de tilfælde, hvor betalings- og handlekommunen, der opkræver egenbetalingen, og opholdskommunen, der betaler forsørgelsen, er den samme. Eller det kan ske ved, at betalings- og handlekommunen delegerer opgaven med at opkræve egenbetaling til opholdskommunen, der således kan lave en administrationsaftale for borgeren.

¹³ jf. bekendtgørelse nr. 1244 af 13/11 2017, § 5, stk. 3

¹⁴ jf. bekendtgørelse nr. 1244 af 13/11 2017, § 5, stk. 4

¹⁵ Læs om lovgrundlaget for egenbetaling i kapitel 6.

4.2.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger til den indledende kontakt

Opmærksomhedspunkter

Allerede i den indledende kontakt er det vigtigt at være opmærksom på nogle forhold, som potentielt kan skabe udfordringer i samarbejdet mellem boform, borger og kommunale myndighedsområder. Udfordringerne kan handle om følgende:

- Det kan opleves vanskeligt for boformen at identificere relevante kontaktpersoner i kommunen, herunder om borgeren allerede har en myndighedssagsbehandler, der er involveret i en indsats for borgeren.
- Det kan være en udfordring at indkalde de relevante parter til møder eller identificere de konkrete personer, der skal modtage materialer og informationer om borgeren.
- Det er ikke altid, at de kommunale kontaktlister, som boformen evt. har udarbejdet eller modtaget fra kommunale samarbejdsparter, er opdaterede, og det kan vanskeliggøre kontakt, fx hvis der sker medarbejderudskiftning i en kommune. Resultatet kan være, at der bruges unødigt tid og ressourcer på at kontakte og orientere kommunen, eller i værste fald at kommunen slet ikke bliver orienteret om vigtige oplysninger om borgeren.
- Ikke alle kommuner har et beredskab til at reagere hurtigt på boformens henvendelse. Det kan betyde, at der går lidt tid, før kommunen går ind i borgerens sag og får igangsat de indsatser, borgeren kan have behov for.
- Det kan være en udfordring at sikre sammenhæng i indsatserne for borgeren. Manglende koordination kan føre til uhensigtsmæssige indsatser eller tiltag over for borgeren, som kan vanskeliggøre borgerens videre vej ud af hjemløshed. Dette kan særligt gælde, når handlekommune og opholdskommune ikke er den samme.

Anbefalinger

For at sikre samarbejdet om borgeren mellem boform og kommunale myndigheder anbefales det:

1. At boformen sender materialer til fagafdelingen på socialområdet og alternativt til kommunens hovedpostkasse, hvis det er svært at identificere, hvor relevant information om borgeren skal sendes hen, eller hvis der ikke er aftale om andet. Sendes materialet til fx økonomiafdelingen/ydelsesafdelingen, er der risiko for, at der ikke fra start tillægges et socialfagligt perspektiv på borgerens sag.
2. At overveje, om videokonferencer i højere grad kan anvendes, fx i de tilfælde, hvor handlekommunen geografisk er placeret langt fra boformen, og/eller hvis kommunen ikke har fremskudt sagsbehandling. Dette kan lette en hurtig planlægning af et møde.
3. At afklare, hvem der er borgerens primære kommunale kontaktperson(er), som boformen skal koordinere borgerens ophold med, herunder hvordan kontakten skal foregå, og hvordan den løbende koordination af borgerens sag sikres, fx hvor ofte der skal afholdes opfølgingsmøder mv.
4. At der inden for den første måned af borgerens ophold på § 110-boformen afholdes et møde med deltagelse af borgeren, borgerens kontaktperson på boformen, og borgerens myndighedssagsbehandlere på social-, beskæftigelses- og ydelsesområdet, idet disse som oftest er vigtige parter i borgerens sag.

4.3 Løbende koordinering og opfølgning på borgerens sag

Kommunale myndigheder og boform er gensidigt forpligtet til løbende at følge op på, om iværksatte indsatser - bl.a. opholdet på boformen - lever op til formålet, og om der er behov for at yde andre former for hjælp¹⁶.

De indsatser, som borgeren bevilges gennem sin myndighedssagsbehandler, bør formuleres i en § 141-handleplan, hvor indhold i en eventuel jobplan også bør fremgå. Formålet med § 141-handleplanen er at definere målet med den samlede indsats, som borgeren modtager og på den måde sikre en sammenhængende og helhedsorienteret indsats på tværs af myndighedsområder, forvaltninger og lovgivning¹⁷.

En helhedsorienteret indsats forudsætter, at kommunen har relevante oplysninger om borgeren. De relevante oplysninger kan stamme fra boformens udredning af borgeren og fra opholdsplanen, som er udarbejdet sammen med borgeren. Boformens udredning er et vigtigt bidrag til den udredning, den kommunale myndighed udarbejder, da boformen har mulighed for i et langt forløb at have kontakt til borgeren og dermed får et vigtigt indblik i borgerens funktionsniveau. Samtidig bør målene i opholdsplanen fra § 110-boformen indgå som et delelement i borgerens § 141-handleplan, så det sikres, at kommunale myndigheder og boform arbejder i samme retning for at støtte borgeren ud af hjemløshed. Opholdsplanen kan ikke erstatte § 141-handleplanen, da formålene med de to planer er forskellige og fungerer som redskaber for hhv. boformen og den kommunale myndighed i kommunen.

§ 141-handleplanen skal tydeliggøre ansvaret hos alle involverede personer, instanser og forvaltningsgrene og skabe synlighed og dermed styrke borgerens indflydelse på sagsbehandlingen samt borgerens retssikkerhed. Her er det afgørende, at borgeren har indflydelse på og indsigt i de beslutninger, der træffes om handleplanens indhold, hvilket også er et grundprincip i retssikkerhedsloven

Nogle kommuner har fremskudt sagsbehandling, hvor borgerens myndighedssagsbehandlere kommer på boformen for at afholde møder med borger og boform. Dermed lettes borgerens adgang til sagsbehandleren, ligesom det bliver nemmere at følge op på borgerens sag og koordinere borgerens indsatser. For boformen kan fremskudt sagsbehandling øge muligheden for et godt samarbejde med de kommunale myndigheder, bl.a. fordi borger og boformsmedarbejder lærer sagsbehandleren og dennes handlemuligheder at kende, ligesom indgangen til kommunen kan blive lettere. Samtidig kan fremskudt sagsbehandling betyde, at de kommunale myndigheder får kontakt og øget kendskab til borgere, de ikke ellers ville have kontakt til, fordi afstanden mellem borger og myndighedssagsbehandler mindskes.

4.3.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. løbende koordinering og opfølgning.

Opmærksomhedspunkter

Et tæt samarbejde og koordinering af indsatser mellem borger, kommunale myndigheder og § 110-boform sikrer sammenhæng i indsatserne. Det kræver jævnlige møder og løbende

¹⁶ Jf. servicelovens § 148, stk.2

¹⁷ Læs om lovgrundlaget for § 141-handleplanen i kapitel 6.

opfølgning på de indsatser, borgeren er en del af. I den forbindelse kan boformerne opleve udfordringer, der kan handle om følgende:

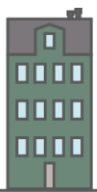
- Kommunernes serviceniveau varierer, og det er forskelligt, hvor ofte kommunerne følger op på borgerens sag, og hvor mange ressourcer kommunerne afsætter til den enkelte borgers sag (caseload). Det kan føre til, at boform og/eller borger oplever, at samarbejdet med sagsbehandler er begrænset.
- Kun en mindre andel af borgere i hjemløshed har en § 141-handleplan og/eller har fået tilbudt en handleplan. Det kan betyde, at de kommunale indsatser ikke bliver koordineret, og at boformen må påtage sig den koordinerende rolle for borgeren.
- Når handlekommune og boform geografisk er placeret langt fra hinanden, kan det være svært at afholde koordineringsmøder og dermed sværere at få samspillet mellem opholdsplan og handleplan til at fungere.
- Når borgeren kommer fra en kommune, som boformen ikke er vant til at samarbejde med, kan det være en udfordring at få oprettet en god kontakt til den kommunale myndighed.
- Når handlekommune og opholdskommune ikke er den samme, er der to kommuner, som boformen skal koordinere indsatsen med, og de er ikke nødvendigvis enige om, hvad der er muligt for borgeren, eller hvilke indsatser borgeren skal tilbydes.

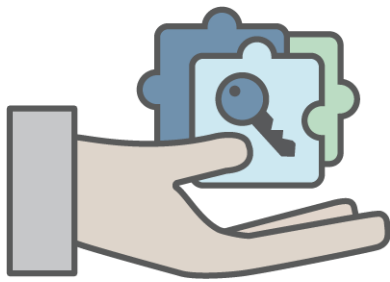
Anbefalinger

For at sikre den løbende koordinering og opfølgning på borgerens sag anbefales det:

1. At boformen fungerer som bindeled mellem borger og de kommunale myndigheder.
2. At boformens opholdsplan er opdateret og fyldestgørende¹⁸.
3. At boformen indkalder til løbende netværksmøder med borgeren og de relevante kommunale myndigheder.
4. At boformen laver en procedure for løbende opdatering af opholdsplaner, og at opdaterede opholdsplaner fremsendes til den kommunale myndighed, så myndighedssagsbehandler har de bedste forudsætninger for at følge med i borgerens situation og udvikling. Det giver den kommunale myndighed vigtig information om borgeren og dokumenterer indsatsen, også hvis sagsbehandleren ikke har mulighed for at mødes ofte med borgeren.
5. At boformen, når det er muligt, orienterer den kommunale myndighed, hvis en borger modtager advarsler og/eller er i risiko for at blive udskrevet af boformen på grund af adfærd. Pludselig udskrivning fra boformen uden den kommunale myndigheds viden kan skade borgerens videre forløb og fortsatte indsats andre steder.
6. At det overvejes, om der i højere grad kan anvendes videokonferencer i samarbejdet med de kommunale myndigheder om borgerne.
7. At der udformes lokalaftaler med de omkringliggende kommuner de steder, hvor det er muligt, da det kan være med til at gøre samarbejdet om den enkelte borger mere smidigt.

¹⁸ Jf. faglige anbefalinger til borgerens udredning og opholdsplan på § 110-boformen, Socialstyrelsen, 2017.

5. Udskrivning fra boform

Ophold på § 110-boformer er midlertidigt og sigter mod udflytning til et mere specialiseret tilbud efter servicelovens øvrige bestemmelser eller til egen bolig. Når en borger udskrives fra § 110-boformen er det oftest planlagt og i overensstemmelse med enten en handleplan eller efter aftale med borgeren. I 2015 skete 53 pct. af de i alt 10.522 udskrivninger planlagt, mens de ikke-planlagte udskrivninger udgjorde 17 pct., hvoraf 6 pct. var bortvisninger. De resterende udskrivninger skyldtes udeblivelse eller 'andet' (Ankestyrelsen, 2015).

For mange borgere i hjemløshed kan det være en stor omvæltning at skulle fraflytte en boform og etablere sig i egen bolig eller botilbud. Der er dog en række ting, som kommune og boform kan gøre for at etablere et smidigt indbyrdes samarbejde, således at overgangen fra boform til egen bolig lettes, og risikoen for at borgeren genindskrives på boformen reduceres.

Grundlæggende er der typisk to forskellige typer af indsats, som er aktuelle, når borgeren flytter fra boform og ud i egen bolig: 1) efterforsorg ydet af § 110-boformen og 2) kommunale støtteindsatser, fx efter servicelovens § 85. Samarbejdets karakter og udfordringer varierer alt afhængigt af, hvilken type indsats der tages i anvendelse.

Ankestyrelsens undersøgelse af indsatsen over for hjemløse borgere under ophold på boformerne viser, at 56 pct. af landets boformer tilbyder efterforsorg til de borgere, som flytter fra boformen til egen bolig, og at det typisk sker, når boligen ligger i boformens beliggenhedskommune eller i en nabokommune (Ankestyrelsen, 2018).

Hvis en boform ikke har efterforsorg, slutter boformens indsats som udgangspunkt, når borgeren udskrives. I praksis har flere boformer dog tilbud, som borgerne kan benytte. Det kan fx være værested eller café, hvor borgeren kan komme og møde personalet, venner fra opholdet eller købe et måltid.

Såfremt en borger udskrives fra en boform, fordi der ikke kan etableres det nødvendige samarbejde mellem borger, kommunale myndigheder og boformen, har borgeren ret til at tage ophold på en anden § 110-boform.

Hvis en borger vælger at sige nej til et relevant og egnet tilbud, som lever op til de ønsker, borgeren har til bolig, er det boformens og myndighedsrådgivers opgave sammen at afdække, hvad der ligger til grund for borgerens afvisning af tilbuddet. Det er vigtigt at være opmærksom på, at enkelte borgere kan falde så godt til på boformen, at borgeren ser boformen som deres hjem og dermed mister motivationen til at tage imod tilbud om anden boligløsning. Hvis boformen oplever, at borgeren gentagne gange siger nej til relevante og egnede tilbud om bolig, vælger nogle boformer at tolke det som mangel på samarbejde, og det kan betyde, at borgeren udskrives og henvises til anden § 110-boform.

I serviceloven og retssikkerhedsloven er det forudsat, at der etableres et samarbejde mellem § 110-boformen, de kommunale myndigheder og borgeren om, hvordan boligsituationen og den

sociale støtte skal tilrettelægges efter opholdet. Centralt i denne proces står borgerens § 141-handleplan. Det er obligatorisk for kommunen at tilbyde borgere med alvorlige sociale problemer, der ikke eller kun med betydelig støtte kan opholde sig i egen bolig, at de kan få udarbejdet en handleplan, jf. servicelovens § 141. Handleplanen er et vigtigt værktøj til at koordinere den ofte sammensatte indsats, der understøtter en koordineret indsats for borgere i hjemløshed og andre udsatte borgere med fokus på etablering af mere stabile rammer med bolig, bostøtte, forsørgelsesgrundlag, netværk og på sigt beskæftigelsesindsatser.

5.1 Udskrivning til egen bolig med støtte

Når borgeren flytter i egen bolig, kan de boformer, der har den ydelse, tilbyde borgeren efterforsorg. Det er individuelt, om en borger har behov for efterforsorg, hvor meget og hvor længe. Det er forstanderen på boformen, der afgør, om der er behov for efterforsorg.

Efterforsorg er et supplement til den hjælp, kommunen visiterer borgeren til, og har bl.a. til formål at understøtte en god overgang til egen bolig efter et ophold på et § 110-tilbud og støtte borgerne i at blive etableret i og fastholde egen bolig. Efterforsorg kan fx bestå af fortsat tilknytning til boformen, drøftelse af praktiske gøremål i og uden for boligen, opbygning af sociale netværk, hjælp til økonomi eller lign.

Der kan være et sammenfald i karakteren af den hjælp, der kan gives som efterforsorg, og den hjælp, der visiteres til af kommunen efter servicelovens voksenbestemmelser, herunder særligt §§ 83 og 85. Får en borger fx støtte til praktiske gøremål eller til opbygning af sociale netværk som en del af efterforsorgen, vil dette kunne indgå i kommunens vurderingen af borgerens samlede behov for støtte efter serviceloven. Når efterforsorgen ophører, skal kommunen være opmærksom på, om det så medfører, at borgeren har behov for anden hjælp og støtte.

Der bør derfor altid være et samarbejde mellem boform og den kommunale myndighed, så det sikres, at borgeren får den rette indsats.

En boform kan ud over hjælp efter servicelovens § 110 fungere som leverandør af hjælp efter servicelovens voksenbestemmelser, herunder særligt hjælp efter servicelovens § 85. Bevilger en kommune således bostøtte efter servicelovens § 85 ved borgerens fraflytning fra boformen, kan kommunen have mulighed for at benytte § 110-boformen som leverandør af støtten. Samme aftale kan laves, hvis borgeren har behov for supplerende støtte under opholdet på boformen, og boformen har kapaciteten og kompetencerne til at varetage opgaver ud over det, der er beskrevet i taksten.

Er det ikke muligt for boformen at have et samarbejde med handlekommunen ved borgerens udskrivning, og handlekommunen forholder sig passivt, kan boformen igangsætte efterforsorg uden kommunens samtykke. Det fremgår af Ankestyrelsens principafgørelse 59-17. I principafgørelsen ændrede Ankestyrelsen handlekommunens afgørelse om afslag på mellemkommunal refusion, fordi den havde forholdt sig for passivt. Dermed anerkender afgørelsen, at boformer kan give efterforsorg, hvis den kommune, borgeren kom fra, har udvist passivitet (Retsinformation, 2018).

Det kan være en logistisk udfordring og meget ressourcekrævende for boformen at tilbyde efterforsorg efter § 110, hvis borgeren bosætter sig i en anden kommune end den, som boformen

ligger i. Derfor yder boformerne typisk efterforsorg til borgere bosat i beliggenhedskommunen og i nogle tilfælde i nabokommunerne. Der er samtidig eksempler på, at boformer tilbyder efterforsorg i andre kommuner i en kortere periode, hvis det vurderes, at der er stor risiko for, at borgeren ellers vil falde tilbage i hjemløshed.

5.1.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger til udflytning til bolig med støtte

Opmærksomhedspunkter

Når borgeren fraflytter en boform, og der skal tages stilling til borgerens behov for efterforsorg fra boformen og for § 85-støtte fra kommunen, er det et opmærksomhedspunkt, at der i kommunikationen om borgerens fraflytning kan opstå udfordringer i samarbejdet mellem boform og kommune. Udfordringer kan relatere sig til:

- Hvilken bostøtteindsats borgeren ønsker at modtage (omfang og type).
- Forskelle i boforms og kommunal myndigheds vurdering af borgerens behov for hjælp og støtte, herunder hvilken indsats der er den rette.
- Om ophør af efterforsorgen giver anledning til, at kommune skal iværksætte anden hjælp.

Anbefalinger

En fordel ved efterforsorg fra boformen kan være, at borgeren, der flytter i egen bolig, i forvejen kender og har skabt en relation til medarbejderne i boformen. Det kan derfor være med til at lette overgangen fra boform til kontakt med nye medarbejdere fra kommunen i egen bolig. Når der skal tages stilling til, hvilken støtte borgeren skal modtage, når boformen fraflyttes, anbefales det derfor:

1. Tidligst muligt under opholdet på boformen at drøfte med borger og den kommunale myndighed, hvilken støtte borgeren har behov for ved fraflytning.
2. Hvis borgeren skal have støtte efter § 85, skal det afklares, om det er muligt at få skabt kontakt mellem borger og § 85-bostøttemedarbejder allerede inden, borgeren fraflytter boformen.
3. Det skal også afklares, om eventuel ventetid på at få en afgørelse om § 85-støtte, kan betyde, at der bliver "et hul" i indsatsen mellem fraflytning, og indtil § 85-indsatsen iværksættes.
4. Hvis boformen giver efterforsorg, skal det sikres, at der er et samarbejde mellem boform og kommunen om indsatsen.
5. At lave en forventningsafstemning mellem boform, myndighedssagsbehandler og borger, så det er afstemt, hvem der tager sig af det praktiske omkring flytningen, og hvilke supplerende ydelser der eventuelt skal søges.
6. At udarbejde retningslinjer for, hvad boformen gør, når en borger bosætter sig i en anden kommune.
7. At dokumentere indsatsen under efterforsorgen og løbende informere den kommunale myndighed om indsatsen, således at den kommunale myndighed får det nødvendige indblik i borgerens situation til at kunne sikre, at borgeren får den rette indsats.

5.2 Udskrivning til botilbud efter §§ 107 og 108

Det hænder, at § 110-boformer har borgere under ophold, som afventer et §§ 107- eller 108-tilbud, fx fordi borgerens helbred er blevet forværret under opholdet, eller fordi borgeren er blevet udredt. Der kan være tale om borgere, som har:

1. Behov for midlertidigt ophold i en boform for personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer (§ 107) eller
2. Behov for ophold i en boform, der er egnet til længerevarende ophold, til personer, som på grund af betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne har behov for omfattende hjælp til almindelige, daglige funktioner eller pleje, omsorg eller behandling, og som ikke kan få dækket disse behov på anden vis (§ 108).

For § 110-boformen kan det opleves som en udfordring at varetage indsatsen for borgeren i den mellemliggende periode. Det er kommunen, der har forsyningspligten efter servicelovens § 4, og som skal sørge for, at borgeren modtager det rette tilbud. Der kan dog være ventetid på tilbuddene, særligt hvis borgeren anvender sit frie valg til et bestemt botilbud, som der er ventetid på.

Endelig kan der gå vigtig viden om borgeren tabt, når borgeren fraflytter § 110-tilbuddet, da det er den kommunale myndighed i handlekommunen, som visiterer til det nye botilbud.

5.2.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger ved ventetid på et § 107- eller § 108 tilbud.

Opmærksomhedspunkter

Det er et opmærksomhedspunkt, at § 110-boformen ikke nødvendigvis har kompetencerne eller normeringen til at give borgeren den nødvendige behandling og/eller plejeindsats under opholdet, mens borgeren afventer plads på et §§ 107- eller 108-tilbud. Derfor kan det være relevant at støtte borgeren i at søge om supplerende støtte fra handlekommunen. Borgere der ville få personlig og praktisk hjælp, hvis de boede i egen bolig, har ret til den samme støtte fra handlekommunen under opholdet på § 110-boformen.

Samtidig er det et opmærksomhedspunkt, at ventetiden på §§ 107- eller 108-tilbud kan variere fra kommune til kommune, og det er således vigtigt, at boformen arbejder med borgerens motivation for at tage imod tilbud om plads inden for en bred geografisk ramme, således at borgeren hurtigt kan komme i det rette tilbud og få den rette indsats.

Anbefalinger

Når en borger er udredt til at have et behov, som ikke er boformens kerneydelse, anbefales det:

1. At boformen beskriver behovet for særlig støtte og videregiver sin viden om borgeren til den kommunale myndighed.
2. At boformen hjælper borgeren med at anmode den kommunale myndighed om supplerende støtte under opholdet på boformen, indtil et mere relevant og dækkende tilbud er tilgængeligt.
3. At boformen arbejder med borgerens motivation for at modtage fx et § 108-tilbud uden for handlekommunen/opholdskommunen for at øge muligheden for, at borgeren hurtigst muligt kan blive tilbudt plads på den rette type af tilbud.

5.2.2 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. udskrivning til botilbud

Opmærksomhedspunkter

Når borgeren har fået plads på et andet botilbud, kan det være en udfordring at sikre, at den viden, som den nuværende § 110-boform har om borgeren, videreformidles til det efterfølgende botilbud, idet visitering sker gennem den kommunale myndighed.

Anbefalinger

Når en borger visiteres videre til et andet botilbud, anbefales det:

1. At boformen sikrer, at borgerens myndighedssagsbehandler har indsigt i og ved borgerens samtykke overleverer boformens viden om borgeren til det nye botilbud.
2. At kontaktpersonen fra § 110-boformen ledsager og deltager i et møde med det modtagende botilbud.

5.3 Når udskrivningen ikke er planlagt

Ifølge Danmarks Statistiks boformsstatistik i 2018 foregik omkring 20 pct. af det samlede antal udskrivninger uden forudgående aftale med boformen eller efter udeblivelse. Der kan her både være tale om borgere, som selv finder andre løsninger, men også om borgere som af forskellige årsager flytter fra ét § 110-tilbud til et andet.

5.3.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger ved ikke planlagte udskrivninger af borgeren

Opmærksomhedspunkter

Når borgerens fraflytning ikke er planlagt, eller borgeren udebliver, kan det være en udfordring at sikre borgeren en kontinuerlig støtte.

Anbefalinger

Med henblik på at sikre det bedst mulige forløb for borgeren, når udskrivningen ikke er planlagt, anbefales det:

1. At boformen udarbejder retningslinjer for, hvornår en borgers udskrivning betragtes som ikke planlagt.
2. At boformen orienterer handlekommunen hurtigt i tilfælde af, at borgeren ikke opholder sig på boformen længere.
3. At den evt. nye boform, borgeren tager ophold på, tager kontakt til den foregående boform, hvis borgeren giver samtykke til det.
4. At boformen kontakter handlekommunen og orienterer dem om borgerens nye situation, hvis udskrivningen skyldes en indlæggelse.

5.4 Bortvisning

Afbrydes et ophold på boformen i utide, fx på grund af uoverensstemmelser mellem boform og borger, eller fordi boformen ikke var det rette tilbud til borgeren, har borgeren som udgangspunkt stadig ret til et midlertidigt ophold på en boform, hvis borgeren fortsat opfylder betingelserne for at være i målgruppen for et § 110-tilbud.

Indimellem kan en borger blive bortvist fra en boform. De borgere, der trods flere henstillinger tilsidesætter bestemmelser for opholdet, kan derfor henvises til en anden § 110-boform, og i ekstreme situationer (fx ved vold og trusler) bortvises. Ifølge Ankestyrelsens statistik var 6 pct. af boformernes udskrivninger i 2015 en følge af bortvisning (Ankestyrelsen, 2015).

Det kan betragtes som et paradoks i § 110-tilbuddene, når tilbuddet om ophold på en boform følges af et forbud mod misbrug. Misbrug af den ene eller anden art er ofte en iboende del af en hjemløshedsproblematik, hvilket betyder, at man på en del boformer accepterer misbruget, så længe det ikke foregår åbenlyst på matriklen. Andre boformer har et regelsæt, hvor misbrug kan føre til henvisning til anden boform.

5.4.1 Opmærksomhedspunkter og anbefalinger vedr. bortvisning af borgere

Opmærksomhedspunkter

På en række boformer er der vilkår om fx rusfrihed, mens borgeren opholder sig på boformen, og overtrædelse af dette vilkår kan føre til udskrivning og henvisning til anden boform mod borgerens vilje, ligesom vold og trusler om vold kan føre til bortvisning. Udfordringer ved viderehenvisning og bortvisning omfatter:

- At der kan være pladsmangel på andre boformer, hvilket kan gøre det vanskeligt at henvise borgeren til et andet tilbud.
- At borgeren ikke er klar over eller ikke forstår, hvorfor udskrivningen sker, eller hvorfor der er truffet afgørelse om bortvisning.
- At bortvisning fra boformen sker på baggrund af individuelle vurderinger fra de enkelte medarbejdere, som kan betyde, at sammenlignelige episoder med borgerne ikke behandles ens på boformen eller på tværs af boformerne. Dette kan handle om medarbejdernes tilgang til borgerne, individuelle skøn af episoden og boformernes forskellige husordener eller regler for opholdet.
- At det kan være vanskeligt at få andre til at overtage ansvaret for borgeren, hvis borgeren er bortvist som følge af voldsepisoder.

I forbindelse med indskrivningen skal borgeren orienteres om rettigheder og pligter under opholdet på boformen, herunder også reglerne for egenbetaling mv. Borgeren skal give accept af vilkårene og kan samtidig give samtykke til udveksling af oplysninger med andre myndigheder.

Anbefalinger

Når en boform træffer afgørelse om at bortvise en borger fra boformen, anbefales det¹⁹:

1. At der er en dialog med borgeren om, hvad der er sket, så det sikres, at borgeren er klar over, hvorfor bortvisningen indtræffer.
2. At der arbejdes på at skabe gennemsigtighed og ens praksis på boformen i vurderingen af, om der skal træffes afgørelse om bortvisning, så vurderingen ikke bliver personafhængig og kommer til at bero på hvilke medarbejdere, der er på arbejde, når episoden, der kan føre til bortvisning, indtræffer.
3. At der er tydelige anvisninger og retningslinjer om, hvornår og hvordan man bortviser en borger pga. overtrædelser af vilkårene på boformen. Der skal fx udarbejdes en begrundet afgørelse, der angiver faktiske forhold og hovedhensyn, der har været afgørende for afgørelsen om bortvisning, jf. Ankestyrelsens pjece "At skrive en afgørelse" (Ankestyrelsen, 2016).
4. At boformens medarbejdere kender de "Nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt på boformer for hjemløse" (Socialstyrelsen, 2017).
5. At der er klare retningslinjer ved bortvisning som følge af voldsepisoder.

¹⁹ Bortvisning har karakter af en afgørelse i forvaltningslovens forstand, hvortil der knytter sig en række retsgarantier, herunder klageadgang, hvis en bortvisning betragtes som en afgørelse om udskrivning.

6. At der med borgeres samtykke er en dialog mellem tidligere boform, hvorfra bortvisningen er sket, og den nye boform, borgeren får ophold på, for at sikre, at borgeren fortsat får den rette indsats.

6. Lovgrundlaget for samarbejdet mellem borger, boform og kommune

Kapitlet beskriver den samlede lovgivningsmæssige ramme for samarbejdet mellem borger, § 110-boformer og kommunale myndighedsområder. Dels er der et afsnit om de bestemmelser i retssikkerhedsloven, som har betydning for tilrettelæggelsen af kommunernes sagsbehandling. Dels er der en tydeliggørelse af betydningen af formålsbestemmelsen i servicelovens § 81 samt en række af de bestemmelser og vejledninger, som er knyttet til udøvelsen af sagsbehandlingen og samarbejdet mellem borger, boformer og kommunale myndigheder.

Formålet med kapitlet er samlet at præsentere de væsentligste lovgivnings- og vejledningsmæssige rammer for samarbejdet mellem de kommunale myndigheder og § 110-boformerne. Kapitlet indeholder derfor en relativ tung lovgivnings- og vejledningstekst, og det kan fungere som et opslagsværk, der kan tages i anvendelse i dagligdagen, når der er behov for at afklare hjemmel i lovgivning/lovbekendtgørelse og cirkulærer.

6.1 Borgerinddragelse og helhedsorientering i indsatsen

Der er en række bestemmelser i den danske lovgivning, der regulerer samarbejdet mellem borger, § 110-boformer og kommunale myndigheder.

Overordnet er det kommunerne, der har det samlede myndigheds-, forsynings- og finansieringsansvar på det sociale område, herunder også på hjemløshedsområdet jf. Servicelovens § 4.

Et grundlæggende element, der indgår som et naturligt fokuspunkt i arbejdet med borgere i hjemløshed, er spørgsmålet om udsatte gruppers retssikkerhed, og hvorledes de retssikkerhedsmæssige forhold for borgeren sikres, både i den konkrete sagsbehandling, men også i de socialfaglige indsatser (fx i forhold til tildeling af bostøtte).

Retssikkerhedsloven fastlægger den overordnede ramme for sagsbehandlingen, samt i hvilken ånd sager efter sociallovgivningen og øvrige sociale indsatser skal behandles. Dette har betydning for borgere i hjemløshed, idet denne målgruppe som regel er i kontakt med forskellige sociale myndigheder.

6.1.1 Retssikkerhedslovens § 4 - Inddragelse af borgere i sagsbehandlingen

Retten til at medvirke, og de sociale myndigheders pligt til at tilrettelægge sagsbehandlingen på en måde, så borgeren kan medvirke, fremgår af retssikkerhedslovens § 4. Hverken lovtæksten eller lovens forarbejder tager stilling til, hvordan muligheden for medvirken skal udmøntes i praksis. Det er med andre ord op til den enkelte kommunalbestyrelse at prioritere, hvordan sagsbehandlingen tilrettelægges, således at borgerne i praksis får mulighed for at medvirke og kan udnytte denne mulighed.

6.1.2 Retssikkerhedslovens § 5 - Helhedsvurdering

Retssikkerhedslovens § 5 fastlægger kommunernes pligt til at anlægge en helhedsvurdering af borgerens situation samt kommunernes forpligtigelse til at behandle anmodninger om hjælp efter alle de sociale bestemmelser, herunder også beskæftigelseslovgivningen.

Baggrunden for § 5 er, at det kan have en stor betydning, at en social indsats tilrettelægges ud fra en samlet vurdering af borgerens situation.

6.1.3 Retssikkerhedslovens § 6 – Tidlig samlet vurdering

Bestemmelsen fastlægger, at sociale myndigheder er forpligtede til at være opmærksomme på, at den ydede hjælp skal tilrettelægges ud fra en samlet vurdering af borgerens situation og behov for hjælp på længere sigt. I de tilfælde, hvor det er oplagt, at der kan være behov for en længerevarende social indsats, er kommunerne således tidligt i forløbet forpligtede til at foretage en kvalificeret vurdering af den sociale indsats. Loven indeholder ikke en definition af, hvad der forstås ved en længerevarende indsats, og det er således op til den enkelte kommunalbestyrelse at fastlægge kriterier for anvendelsen af § 6. Der er dog i servicelovens § 141 fastlagt, hvornår kommunerne er forpligtede til at tilbyde en social handleplan, som bl.a. skal tage hensyn til behovet for en indsats på længere sigt samt en samlet koordinering af den sociale indsats.

6.1.4 Retssikkerhedslovens § 10 - Sagsoplysning

Myndigheden har ansvaret for, at sager, der behandles efter denne lov, er oplyst i tilstrækkeligt omfang til, at myndigheden kan træffe afgørelse.

6.1.5 Forvaltningsloven

Da § 110-boformerne er tillagt myndighedsafgørelse i forhold til optagelse og udskrivning, jf. servicelovens § 110, stk. 3, skal boformerne være særligt opmærksomme på den række af retsgarantier, som er indeholdt i forvaltningsloven, fx partshøring, begrundelse for afgørelsen eller klagevejledning.

6.2 Servicelovens formålsbestemmelse

Formålsbestemmelsen for servicelovens bestemmelser på voksenområdet i § 81 lyder:

§ 81. Formålet med at yde støtte efter denne lov til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer er at sikre, at den enkelte får en sammenhængende og helhedsorienteret indsats, der modsvarer den enkeltes behov. Støtten skal ydes med det formål at styrke den enkeltes egne muligheder og eget ansvar for at udvikle sig og udnytte egne potentialer, i det omfang det er muligt for den enkelte. Desuden er formålet at medvirke til at sikre, at den enkelte kan fastholde sit aktuelle funktionsniveau, og at yde kompensation, omsorg og pleje.

Formålsbestemmelsen fastsætter formålet med den kommunale indsats for bl.a. borgere med særlige sociale problemer. Samtidig udmønter bestemmelsen nogle grundlæggende socialpolitiske principper, hvor den sociale indsats bygger på et formål om, at indsatserne til voksne skal:

1) forebygge, at den enkeltes problemer forværres,

- 2) understøtte den enkeltes muligheder for at fastholde egne ressourcer eller fremme øget selvstændighed samt forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion,
- 3) forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje,
- 4) fremme inklusion i samfundet, herunder medvirke til at øge den enkeltes mulighed for deltagelse i uddannelse, beskæftigelse og sociale relationer, og
- 5) sikre en helhedsorienteret støtte med tilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov i egen bolig, herunder i botilbud efter lov om almene boliger m.v. eller i botilbud efter denne lov.

Loven understreger forebyggelselementet og den samlede helhedsorienterede indsats, som kan bidrage til at forbedre den enkeltes sociale funktion, udviklingsmuligheder og livsudfoldelse samt støtte den enkeltes muligheder for en selvstændig tilværelse.

Disse grundlæggende betingelser for indsatsen til udsatte borgere finder anvendelse i forhold til alle voksne personer, der har behov for ydelser efter serviceloven, herunder også borgere med en hjemløshedsproblematik. Derfor skal servicelovens § 81 danne grundlag for arbejdet med udsatte voksne. Et af redskaberne hertil er den sociale handleplan, jf. servicelovens § 141 eller en helhedsorienteret plan, jf. servicelovens § 141, stk. 7.

Bestemmelserne i retssikkerhedsloven og formålsbestemmelsen i serviceloven pointerer helt i tråd med Housing First-tilgangen vigtigheden af at tilbyde medbestemmelse til borgeren og yde en helhedsorienteret rehabiliterende indsats. Hvis en borger, der opholder sig på en boform, skal tilbydes dette, stiller det krav til samarbejdet mellem § 110-boformen og kommunale myndigheder.

6.3 Hvilke ydelser kan § 110-boformen tilbyde under opholdet

Boformer efter servicelovens § 110 omfatter forsorgshjem, herberger, beskyttede pensionater og familieinstitutioner. Forsorgshjem og herberger har akutoptag hele døgnet.

Optagelse på pensionater og familieinstitutioner sker hovedsageligt via forsamtale/screeningssamtale, da en række af disse tilbud ikke har døgndækning, men tilkaldevagter, og derfor er målrettet en anden målgruppe end forsorgshjem og herberger.

Formålet med opholdet på alle § 110-boformer er støtte til afklaring af fremtidigt støttebehov. Den vigtigste opgave for en § 110-boform er at sikre, at en borger, som er i en hjemløshedssituation, får mulighed for at bo under trygge forhold, mens borgerens årsager til hjemløshed og behov for støtte udredes.

Serviceloven angiver følgende:

§ 110. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde midlertidigt ophold i boformer til personer med særlige sociale problemer, som ikke har eller ikke kan opholde sig i egen bolig, og som har behov for botilbud og for tilbud om aktiverende støtte, omsorg og efterfølgende hjælp

Stk. 2. Optagelse i boformer efter stk. 1 kan ske ved egen henvendelse eller ved henvisning fra offentlige myndigheder.

Stk. 3. Lederen træffer afgørelse om optagelse og udskrivning.

Lederen af § 110-boformen er, ifølge lovgivningen, tillagt den særlige myndighed til at optage og udskrive borgere, som opfylder kriterierne for at være i målgruppen for § 110-boformer. For nærmere beskrivelse af kriterierne henvises til kapitel 4: Optagelse af borger på boformen.

I Børne- og Socialministeriets vejledning nr. 9096 af 21/2 2018, Vejledning om botilbud m.v. til voksne (Botilbudsvejledning), punkt 175, er det beskrevet, hvilke ydelser der kan indgå under et ophold på en § 110-boform:

§ 110-boformen tilbyder en lang række ydelser, som kan variere i indhold og omfang, ligesom de kan være rettet mod forskellige målgrupper. Bestemmelsen i § 110 regulerer alene bodelen af tilbuddet, herunder de sygeafdelinger, som i sin tid blev etableret efter bistandsloven. Det bemærkes, at disse tilbud ikke udgør egentlig alkoholbehandling svarende til sundhedslovens § 141 (alkoholbehandling).

Den aktiverende støtte, omsorg og efterfølgende hjælp mv., der i øvrigt er brug for, dækkes gennem servicelovens bestemmelser herom. Der kan fx være tale om følgende tilbud:

- *Rådgivning og vejledning om økonomiske og sociale forhold, behandlingstilbud, kontakt til kommunen for at sikre, at brugeren får tilbud om udarbejdelse af en handleplan, kontakt til øvrige relevante samarbejdspartner mm.*
- *Personlig hjælp og socialpædagogisk støtte i boformen og boformens botræningsboliger, jf. omtalen af støtte efter §§ 83 og 85, vejledning nr. 2 til serviceloven.*
- *Døgnophold*
- *Særligt tilrettelagte beskæftigelsesforløb, jf. servicelovens § 103, stk. 2. Se vejledning nr. 5 til serviceloven.*
- *Aktivitets- og samværstilbud, jf. servicelovens § 104. Se vejledning nr. 5 til serviceloven.*
- *Omsorg og pleje.*

Efterforsorg i forbindelse med udflytning i egen bolig uden for § 110-regi. Det er individuelt, om der er behov for efterforsorg, hvor meget og hvor længe. Behovet og omfanget bør derfor aftales i forbindelse med udarbejdelse af en handleplan. I forbindelse med indførelsen af ordningen (L 8 om ændring af bistandsloven: styrkelse af indsatsen for socialt udsatte i 1995), indgik det i de økonomiske forhandlinger med kommunerne, at der kunne ydes statsrefusion af udgifterne til efterforsorg i op til et år efter udflytningen fra § 110-boformen. Det er borgerens kommune, der hjemtager refusionen. Et-års fristen er således kun af betydning for så vidt angår refusionen. Efter denne periode kan kommunerne aftale med boformen at fortsætte ordningen på entreprisevilkår (uden adgang til refusion). Efterforsorg er et supplement til andre ydelser, fx hjælp efter servicelovens §§ 83 og 85.

I Social- og Indenrigsministeriets vejledning om botilbud mv. til voksne er det beskrevet, hvilke ydelser der kan indgå under et ophold på et § 110 ophold, jf. vejledning til lov 498 af 1. maj 2019, der træder i kraft 1. januar 2020:

§ 110-boformerne tilbyder en lang række ydelser som led i opholdet, som kan variere i indhold og omfang, ligesom de kan være rettet mod forskellige målgrupper. Det kan fx være omsorg, aktiverende støtte, rådgivning og vejledning om økonomiske og sociale forhold, kontakt til kommunen i forhold til udarbejdelse af en handleplan, kontakt til øvrige relevante samarbejdsparter m.m. Bestemmelsen i § 110 regulerer også de særlige sygeafdelinger, som i sin tid blev etableret efter bistandsloven. Det bemærkes, at der ikke som led i opholdet efter § 110 kan tilbydes egentlig alkoholbehandling svarende til sundhedslovens § 141 (alkoholbehandling).

Den enkelte person kan have behov for særlig støtte, behandling eller andet, som ligger ud over den hjælp, som boformen tilbyder, som led i opholdet, eller som ikke indgår i boformens tilbud. Behov, der ligger ud over indholdet af et § 110 tilbud, skal kommunen dække gennem servicelovens voksenbestemmelser. Der kan f.eks. være tale om følgende ydelser:

- Personlig hjælp og socialpædagogisk støtte i boformen og boformens botræningsboliger, jf. omtalen af støtte efter servicelovens §§ 83 og 85, vejledning nr. 2 til serviceloven.
- Særligt tilrettelagte beskæftigelsesforløb, jf. servicelovens § 103, stk. 2. Se vejledning nr. 5 til serviceloven.
- Aktivitets- og samværstilbud, jf. servicelovens § 104. Se vejledning nr. 5 til serviceloven.
- Misbrugsbehandling, jf. servicelovens § 101. Se vejledning nr. 10327 af 14. december 2017.
- Efterforsorg.

Som en del af boformernes tilbud kan boformslederen tilbyde efterforsorg (efterfølgende hjælp) i forbindelse med udflytning i egen bolig uden for § 110-regi. Det er individuelt, om der er behov for efterforsorg, hvor meget og hvor længe. Behovet og omfanget bør derfor aftales i forbindelse med udarbejdelse af en handleplan. Det er boformslederen, som træffer afgørelse om efterforsorg og ligeledes om ophør af efterforsorg.

I forbindelse med indførelsen af ordningen (L 8 om ændring af bistandsloven: styrkelse af indsatsen for socialt udsatte i 1995), indgik det i de økonomiske forhandlinger med kommunerne, at der kunne ydes statsrefusion af udgifterne til efterforsorg i op til et år efter udflytningen fra § 110-boformen. Det er borgerens kommune, der hjemtager refusionen. Et-års fristen er således kun af betydning for så vidt angår refusionen. Efter denne periode kan kommunerne tale med forsorgshjemmet om at fortsætte ordningen på entreprisevilkår (uden adgang til refusion).

Efterforsorg har som en del af det samlede § 110 tilbud en midlertidig karakter og har til formål at understøtte en god overgang efter et ophold på et § 110 tilbud til en selvstændig tilværelse i egen bolig og til evt. hjælp i form af fx bostøtte efter § 85, som visiteres af kommunen. Der kan være et sammenfald i karakteren af den hjælp, der kan gives som efterforsorg, og den hjælp, der visiteres til af den kommunale myndighed efter servicelovens voksenbestemmelser, herunder særligt §§ 83 og 85. Efterforsorg er således et supplement til den hjælp,

kommunen visiterer borgeren til for at sikre, at vedkommende kan bo i og fastholde eget hjem og kan bestå af fx fortsat tilknytning til boformen, drøftelse af praktiske gøremål i og uden for boligen, opbygning af sociale netværk, hjælp til økonomi eller lign.

Formålet med efterforsorg følger af formålsbestemmelsen i servicelovens § 81 og skal styrke den enkeltes egne muligheder og eget ansvar for at udvikle sig og udnytte egne potentialer, i det omfang det er muligt for den enkelte. Det kan fx ske ved at støtte borgeren i at fastholde egen bolig eller medvirke til at bryde isolation eller ensomhed.

Det vil fremgå af Tilbudsportalen, hvilke ydelser der er indeholdt i § 110-boformens takst, og hvilke ydelser handlekommunen skal visitere til særskilt. Særskilt, supplerende støtte kan ofte være særligt relevant, hvis en borger afventer at blive optaget på et andet botilbud, som kan give den behandlingsmæssige indsats, borgeren har behov for.

6.3.1 Optagelse, afvisning og bortvisning

Det er generelt en forudsætning, at andre hjælpemuligheder skal være udtømt forud for et egentligt ophold i en boform²⁰.

Det er under alle omstændigheder lederen af boformen, der træffer afgørelse om optagelse eller udskrivning fra § 110-boformen:

§ 110.

Stk. 2. Optagelse i boformer efter stk. 1 kan ske ved egen henvendelse eller ved henvisning fra offentlige myndigheder.

Stk. 3. Lederen træffer afgørelse om optagelse og udskrivning.

Da der er tale om et akut tilbud uden visitation, vil den første udredning af borgeren, der foretages på boformen, bero på en vurdering af, om borgeren opfylder kriterierne for ophold. Kriterierne er, at der skal være tale om en borger med særlige sociale problemer, at borgeren ikke har en bolig eller kan ikke opholde sig i egen bolig, og at borgeren har et behov for omsorg, aktiverende støtte og efterfølgende hjælp. Såfremt boformen i samarbejde med kommunen udreder, at borgeren har behov for særlig behandlingsmæssig støtte eller mere omfattende hjælp i en kortere eller længerevarende periode, kan der fx tilbydes:

- bo- og/eller behandlingstilbud for alkoholmisbrugere,
- bo- og/eller behandlingstilbud til stofmisbrugere,
- bo- og/eller behandlingstilbud for personer med adfærdsmæssige problemer af psykisk eller social karakter,
- bo- og/eller behandlingstilbud til sindslidende,
- tilbud om plads på et alternativt plejehjem,
- bo- og/eller behandlingstilbud rettet mod kvinder med små børn samt,
- familiebehandling, evt. i form af et døgnophold for hele familien.

Er det af pladshensyn ikke muligt at optage borgeren, skal § 110-boformens leder afsøge mulighederne for, at borgeren kan optages på en anden lignende boform. Boformer efter § 110 er landsdækkende. Der bør således altid kunne henvises til en boform efter § 110, der personalemæssigt er rustet til at håndtere de akutte og ofte krævende problemer, mange brugere af disse boformer har.

I forbindelse med indskrivningen skal borgeren orienteres om rettigheder og pligter under opholdet på boformen, herunder også reglerne for egenbetaling mv., og borgeren skal samtykke til vilkårene og kan samtidig give samtykke til udveksling af oplysninger med andre myndigheder. Borgere, der trods gentagne påmindelser fortsat tilsidesætter henstilling og bestemmelser for opholdet, kan henvises til anden § 110-boform, og i ekstreme situationer, fx vold, bortvises.

²⁰ Børne- og Socialministeriets vejledning nr. 9096 af 21/2 2018, Vejledning om botilbud m.v. til voksne (Botilbudsvejledning), punkt 171

6.4 Orienteringspligt for boformer

Der er i servicelovens § 110 indført en orienteringspligt til kommunerne om optagelse og udskrivning fra en § 110-boform:

Stk. 4. Boformer efter stk. 1 skal senest 3 hverdage efter afgørelse om optagelse i boformen give en orientering herom til kommunalbestyrelsen i den kommune, der har pligt til at yde hjælp efter denne lov, jf. §§ 9-9 b i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.

Stk. 5. Boformer efter stk. 1 skal så vidt muligt inden udskrivning fra boformen, dog senest 3 hverdage herefter, give en orientering herom til kommunalbestyrelsen i den kommune, der har pligt til at yde hjælp efter denne lov, jf. §§ 9-9 b i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.

Stk. 6. Orienteringerne efter stk. 4 og 5 skal som minimum indeholde personens navn og cpr-nummer samt dato og begrundelse for henholdsvis optagelsen og udskrivningen.

I Social- og Indenrigsministeriets vejledning om botilbud mv. til voksne, pkt. 204-207, er formål og forpligtelse i forhold til orienteringen om borgerens ophold på § 110 boformen for både boform og kommune beskrevet:

Boformer efter servicelovens § 110 er forpligtet til at give en orientering om henholdsvis optagelse i og udskrivning fra boformen til den kommune, der har pligt til at yde hjælp efter serviceloven, jf. §§ 9-9 b i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (retssikkerhedsloven). Formålet med orienteringspligten er at sikre, at kommunerne modtager oplysninger om optagelse og udskrivning med henblik på at tilbyde og iværksætte de indsatser, som borgeren har behov for og krav på efter serviceloven. Derudover bør kommunerne efter modtagelse af orienteringerne endvidere være opmærksomme på de muligheder, der findes for at give hjælp efter anden lovgivning, fx lov om aktiv socialpolitik (særligt i forhold til hjælp i særlige tilfælde i kapitel 10) og efter boligstøtteleven.

Orienteringen til kommunen i forbindelse med optagelse i en § 110-boform skal som udgangspunkt ske så hurtigt som muligt og senest tre hverdage efter afgørelse om optagelsen. En afgørelse om optagelse anses for truffet i forbindelse med, at borgerens ophold på boformen påbegyndes. I forbindelse med udskrivning fra en boform efter § 110 vil det være mest hensigtsmæssigt i relation til iværksættelse af øvrige indsatser, at den relevante kommune orienteres om en planlagt udskrivning forud herfor. Eftersom en borger selv kan beslutte at forlade boformen, vil det imidlertid ikke altid være muligt at give en orientering forud for udskrivningen. Udgangspunktet er på den baggrund, at orientering så vidt muligt skal ske inden udskrivningen og senest tre hverdage herefter.

Orienteringerne skal som minimum indeholde borgerens navn og cpr-nr. samt dato og begrundelse for henholdsvis optagelsen og udskrivningen. Disse oplysninger skal danne grundlag for at identificere borgeren. Der kan imidlertid

opstå tilfælde, hvor en borger ikke er i besiddelse af et dansk cpr-nr., og i disse tilfælde vil tilsvarende dokumentation såsom pas eller identifikationskort være tilstrækkelig. Orienteringen kan endvidere med fordel indeholde oplysning om den takstmæssige betaling for opholdet.

Kravet om begrundelse for henholdsvis optagelse og udskrivning af borgeren indebærer en kort beskrivelse af baggrunden og grundlaget for optagelsen samt borgerens status i forbindelse med udskrivningen.

Boformerne efter § 110 er forpligtet til at sende orienteringerne om optagelse og udskrivning til den kommune, der har pligt til at yde hjælp efter serviceloven, jf. §§ 9-9 b i retssikkerhedsloven. Det følger af retssikkerhedslovens § 9, stk. 7, at det er personens oprindelige opholdskommune, der har pligt til at yde hjælp efter serviceloven, når denne kommune eller anden offentlig myndighed har medvirket til, at personen har fået ophold i boformen efter § 110. Det vil herefter være den oprindelige opholdskommune, der er handle- og betalingskommune i forhold til en person, der er optaget i § 110-tilbud i en anden kommune, idet lederens afgørelse om optagelse i et § 110-tilbud sidestilles med, at personen har fået ophold i tilbuddet efter en offentlig myndigheds medvirken.

6.5 Egenbetaling

De nærmere regler for egenbetaling er fastsat i Social- og Indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 1244 af 13. november 2017 om egenbetaling for midlertidigt ophold i boformer efter servicelovens §§ 109 og 110:

1. Egenbetaling for ophold i boformer efter §§ 109 og 110 i serviceloven sker af beboerens arbejdsindtægt, pension, kontanthjælp eller anden indtægt.

§ 2. For ophold i boformer efter § 110 i serviceloven udgør satsen for egenbetaling 87 kr. pr. døgn.

Stk. 2. Indeholdt i egenbetalingen for ophold efter §§ 109 og 110 i serviceloven er betaling for el og varme samt betaling for eventuelt medfølgende børn.

Stk. 3. Boformen kan derudover fastsætte betaling for kost og vask. Betalingen fastsættes under hensyn til de ydelser, der modtages, bl.a. sådan at det er muligt at fravælge et eller flere måltider eller vask. Borgeren betaler særskilt for disse ydelser direkte til boformen.

Stk. 4. Der kan ikke opkræves betaling for ydelser, som er bevilliget individuelt til borgeren, som følge af dennes funktionsnedsættelse.

§ 3. Niveaulet for egenbetaling for ophold i boformer efter §§ 109 og 110 i serviceloven reguleres en gang om året pr. 1. januar med pris- og lønudviklingen.

§ 4. Opkrævning af egenbetalingen for ophold i boformer efter §§ 109 og 110 i serviceloven foretages af den kommunalbestyrelse, der har ansvaret for borgerens ophold i tilbuddet, jf. §§ 9 og 9 b i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.

Stk. 2. Betalingen sker fra opholdets begyndelse og kan efter gensidig aftale ske forud for op til 31 dages ophold.

§ 5. Den kommunalbestyrelse, der har ansvaret for borgerens ophold i tilbuddet, jf. §§ 9 og 9 b i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område kan efter ansøgning fra borgeren træffe afgørelse om bortfald eller nedsættelse af egenbetalingen.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen foretager en konkret og individuel vurdering af, om en borger kan få nedsættelse eller bortfald af egenbetalingen. Følgende forhold indgår i vurderingen:

- 1) om borgeren opretholder egen bolig samtidig med, at vedkommende tager ophold på en boform, og*
- 2) borgerens økonomiske råderum i øvrigt.*

Stk. 3. For borgere uden indtægt sker der bortfald af egenbetalingen i hvert tilfælde, jf. stk. 1.

Stk. 4. Til beboere, der ikke har en indtægt, fastsætter og udbetaler kommunalbestyrelsen et beløb til personlige fornødenheder, indtil der foreligger et indtægtsgrundlag i form af en arbejdsindtægt, pension, kontanthjælp eller anden indtægt.

Udgangspunktet for egenbetalingen i boformer efter servicelovens § 110 er, at beboerne betaler for opholdet af deres arbejdsindtægt, pension, kontanthjælp eller anden indtægt. I bekendtgørelsen er fastsat en sats for egenbetaling for ophold i boformer efter servicelovens § 110. Satsen reguleres en gang om året med pris- og lønudviklingen. I 2019 er satsen 89 kr. pr. døgn. Indeholdt i egenbetalingen for ophold på boformen er betaling for logi, herunder el og varme samt betaling for eventuelt medfølgende børn.

Opkrævning af egenbetalingen foretages af den kommune, der har ansvaret for borgerens ophold i tilbuddet, jf. §§ 9 og 9 b i retssikkerhedsloven (borgerens handle- og betalingskommune for hjælp efter serviceloven). Betalingen sker fra opholdets begyndelse, og kan efter gensidig aftale ml. borger og kommune ske forud for i op til 31 dage.

Borgerens handle- og betalingskommune kan efter ansøgning fra borgeren træffe afgørelse om bortfald eller nedsættelse af egenbetalingen. Ansøgningen skal indgives til borgerens handle- og betalingskommune og kan formuleres mundtligt såvel som skriftligt. Som led i vurderingen indgår, hvorvidt borgeren opretholder egen bolig samtidig med, at vedkommende tager ophold på en boform samt borgerens økonomiske råderum i øvrigt.

I forbindelse med indskrivningen skal borgeren orienteres om reglerne om egenbetaling for opholdet såvel som muligheden for at ansøge om nedsættelse heraf. For borgere uden indtægt sker der bortfald af egenbetalingen i hvert tilfælde. Til beboere, der ikke har en indtægt, fastsætter og udbetaler kommunen et beløb til personlige fornødenheder, indtil der foreligger et indtægtsgrundlag i form af en arbejdsindtægt, pension, kontanthjælp eller anden indtægt.

Herudover kan boformen fastsætte betaling for kost og vask, hvis boformen vælger at have disse tilbud. Boformen fastsætter betalingen under hensyn til de ydelser, der modtages, bl.a. sådan at det er muligt at fravælge et eller flere måltider. Borgeren betaler særskilt for disse ydelser direkte til boformen. Bestemmelsen er en kan-bestemmelse, som betyder, at boformen

kan fastsætte, hvor stor en andel af udgifterne til kost og vask, der opkræves betaling for. Boformen kan også vælge, at der ikke skal fastsættes en betaling. Fastsætter boformen ikke eller kun delvist betaling for kost og vask, kan boformen indregne udgifterne hertil helt eller delvist i den samlede takst, som kommunen betaler for borgerens ophold. Det følger af § 2, stk. 2, nr. 2, i bekendtgørelse nr. 1017 af 19. august 2017 om finansiering af visse ydelser og tilbud efter lov om social service samt betaling for unges ophold i Kriminalforsorgens institutioner.

Af bekendtgørelsen fremgår, at som beregningsgrundlag ved fastsættelse af takster anvendes de samlede langsigtede gennemsnitsindtægter og -omkostninger ved levering af ydelser efter lov om social service eller drift af tilbud efter lov om social service, jf. stk. 2. Såfremt udgifterne til kost og vask helt eller delvist indgår i beregningen af den samlede takst for borgerens ophold, som betales af kommunen, kan boformen ikke samtidigt opkræve betaling for de samme udgifter hos borgeren. Kommunen har ikke hjemmel til at opkræve betaling for kost og vask hos borgeren.

Der kan ikke opkræves betaling af borgeren for ydelser, som er bevilget individuelt til borgeren, som følge af dennes funktionsnedsættelse.

De ændrede regler om egenbetaling på § 110-området trådte i kraft den 1. januar 2018. Der skal fastsættes en fast ens takst for den del af egenbetaling, der vedrører logitaksten, som pt. vil være 89 kr. pr. døgn (2019). Det fremgår af bekendtgørelsen, at det er handle- og betalingskommunen, som har ansvar for at opkræve denne egenbetaling, hvorimod betaling for kost og vask sker direkte til den enkelte boform. Det er således alene nedsættelse af egenbetaling vedrørende logibetaling, som kommunerne fremadrettet skal tage stilling til, jf. bekendtgørelsens § 5 stk. 2., såfremt borgeren har et økonomisk råderum, der tilsiger dette. Det er ligeledes vigtigt at være opmærksom på, at borgeren ikke kan sættes i egenbetaling for ydelser, som er indeholdt i opholdstaksten, der fremgår af Tilbudsportalen.

6.6 Servicelovens § 141-handleplan

Kommunerne er forpligtede til at tilbyde sociale handleplaner efter servicelovens § 141 til borgere med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller alvorlige sociale problemer, der ikke eller kun med betydelig støtte kan opholde sig i egen bolig, eller som i øvrigt har behov for betydelig støtte for at forbedre de personlige udviklingsmuligheder.

Formålet med en § 141-handleplan er at klargøre målet med indsatsen, at sikre en sammenhængende og helhedsorienteret indsats og at tydeliggøre forpligtigheden for alle involverede personer, instanser og forvaltningsgrene. Samtidig skal § 141-handleplanen medvirke til at styrke den enkeltes indflydelse på sagsbehandlingen:

På hjemløseområdet er udarbejdelse af handleplaner og koordinering af indsatserne særligt relevant, da der er tale om en mobil gruppe med ustabile boligforhold. Gruppens sammensatte problemer nødvendiggør ofte medvirken fra andre myndigheder og forvaltningsgrene, behandlingssystemet, kriminalforsorgen m.m. for at kunne tilvejebringe de rette tilbud.²¹

²¹ Vejledning om servicelovens formål og generelle bestemmelser i loven. (Vejledning nr. 1 til serviceloven) pkt. 119.

§ 141-handleplanen kan understøtte mange af de grundlæggende principper, som retssikkerhedsloven indledes med. Også af denne grund er udarbejdelse af en § 141-handleplan medvirkende til at sikre udsatte borgeres retssikkerhed.

Jf. § 141, stk. 3 skal handleplanen angive:

- 1) *formålet med indsatsen,*
- 2) *hvilken indsats der er nødvendig for at opnå formålet,*
- 3) *den forventede varighed af indsatsen og*
- 4) *andre særlige forhold vedrørende boform, beskæftigelse, personlig hjælp, behandling, hjælpemidler m.v.*

I handleplanen tages konkret stilling til boligsituationen, herunder hjælp til at fastholde boligen, økonomi, beskæftigelse, uddannelse, opbygning af sociale relationer, fritid, indsatser af sundheds-, pleje- og omsorgsmæssig karakter mm. samt opfølgning på indsatserne med henblik på justering af handleplanen.

6.6.1 Sammenhæng mellem § 141-handleplan og opholdsplan

§ 141-handleplan indeholder en række elementer, som rækker ud over opholdet på boformen og skal bidrage til at sikre en koordineret indsats mellem samtlige kommunale myndigheder, botilbud, behandlingssystem mm. Handleplanen understøtter dermed den rette og helhedsorienterede indsats til borgeren, både hvad angår de enkelte tilbud og den tidsmæssige rækkefølge af tilbuddene.

Under borgerens ophold på § 110-boform udarbejder boformen i samarbejde med borgeren en pædagogisk plan for selve opholdet, en såkaldt opholdsplan. Opholdsplanen dækker udelukkende de indsatser, som boformen samarbejder med borgeren omkring under opholdet. Opholdsplanen kan dermed ikke erstatte en § 141-handleplan, men den bør indgå som et delelement i § 141-handleplanen. Opholdsplanen udarbejdes på baggrund af boformens udredning af borgerens støttebehov. Boformens udredning bør med borgerens samtykke ligeledes indgå i den kommunale myndigheds udredning af borgeren, da boformen får et godt indblik i borgerens livssituation og behov gennem den daglige og tætte kontakt til borgeren.

6.6.2 Hvem har pligt til at udarbejde handleplanen?

Det er fastlagt retssikkerhedslovens § 9, stk. 7, at det er den kommune, hvor borgeren sidst stod registreret i folkeregistret eller sædvanligvis opholdte sig, som er handlekommune, og som dermed har pligt til at udarbejde § 141-handleplanen:

§ 9. Opholdskommunen har pligt til at yde hjælp, jf. dog stk. 7 og 9 og § 9 a, stk. 4 og 7.

Stk. 2. En person har opholdskommune, hvor personen har sin bopæl eller sædvanligvis opholder sig, jf. dog § 9 b, stk. 2.

Stk. 7. Den oprindelige opholdskommune har uanset stk. 1 pligt til at yde hjælp efter serviceloven, når denne kommune eller anden offentlig myndighed har medvirket til, at personen i en anden kommune har fået ophold i

- 1) *boformer efter §§ 107-110 og 192 i serviceloven,*
-) *boliger efter § 115, stk. 4, jf. § 105, stk. 2, i lov om almene boliger m.v.,*
- 3) *institutioner under sygehusvæsenet,*

- 4) institutioner under kriminalforsorgen eller
5) boliger, boformer m.v., der træder i stedet for og kan sidestilles med boformer m.v. under nr. 1-4.

Stk. 8. Pligten efter stk. 7 består, så længe personen har ophold i det pågældende botilbud eller et tilsvarende botilbud eller et tilbud omfattet af stk. 9. Pligten til at yde hjælp i anledning af en persons ophold i en boform efter § 110 i serviceloven består dog, indtil den pågældende har erhvervet ny opholdskommune.

Dette angår alene ydelser efter serviceloven. I forhold til ydelser efter andre lovgivninger gælder hovedreglen om, at det er opholdskommunen, som har pligt til at yde hjælp, jf. § 9. Der kan dog være tilfælde, hvor det er hensigtsmæssigt for borgerens sag, at den tidligere opholdskommune fortsat giver ydelser efter andre lovgivninger, fx opretholder borgerens forsørgelsesgrundlag, men dette sker altid under samtykke med borgeren og under aftale mellem tidligere og nuværende opholdskommune:

Stk. 6. Opholdskommunen kan, når der er særlige grunde til det, indgå aftale med en tidligere opholdskommune om, at denne fortsat har forpligtelsen til at yde hjælp. En sådan aftale er betinget af samtykke fra den, som modtager hjælpen.

6.7 En helhedsorienteret plan

Efter servicelovens § 141, stk. 7, har kommunerne mulighed for at udarbejde en helhedsorienteret plan til borgere med komplekse og sammensatte problemer. Reglen trådte i kraft 1. juli 2018.

Formålet med reglen er at give kommunerne bedre muligheder for at tilbyde en helhedsorienteret plan til borgere og familier med komplekse og sammensatte problemer, hvor der i dag kan eller skal udarbejdes flere planer for indsatserne.

Det betyder konkret, at sagsbehandlere nu kan lave én helhedsorienteret plan for borgere med komplekse og sammensatte problemer på tværs af kommunale forvaltninger. Borgere ramt af hjemløshed vil i vidt omfang tilhøre målgruppen af borgere, som kan tilbydes én helhedsorienteret plan i stedet for § 141-handleplanen og andre sektorplaner. Det kan fx være en handleplan, der går på tværs af beskæftigelses- og socialforvaltning. Borgeren vil skulle samtykke til udarbejdelsen af en helhedsorienteret plan og den deling af oplysninger om borgeren, der vil finde sted.

Samtidigt betyder lovændringen i lov om organisering og understøttelse af beskæftigelsesindsatsen m.v. og lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, at indsatsen for borgere i målgruppen for én plan kan henlægges til en anden enhed, der kan udføre opgaver og træffe afgørelser om beskæftigelsesindsatsen. Gør kommunen brug af denne mulighed, vil det betyde, at en koordinerende sagsbehandler, fx i socialforvaltningen, vil kunne træffe afgørelser om indsatser på beskæftigelsesområdet. Det kan fx være, at borgeren har et progressionsmål om fornyet tilknytning til arbejdsmarkedet, som udmøntes i en indsats efter servicelovens § 104, og et behandlingsforløb efter servicelovens § 101, der afløses af et virksomhedspraktikforløb

efter lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, samtidig med at borgeren understøttes i at fastholde boligen gennem en bostøtte efter servicelovens § 85.

En helhedsorienteret plan er således et redskab til at skabe sammenhængende og koordinerende indsatser, som samtidig medfører, at ansvaret for de enkelte indsatser bliver tydeligt for borgeren.

6.8 Delegation af myndighedsopgaver efter serviceloven

6.8.1 Retssikkerhedsloven § 9, stk. 11. Kommunalt samarbejde

Den kommune, der er handlekommune for borgeren, og som dermed er forpligtet til at yde hjælp efter serviceloven, kan indgå aftale med borgerens aktuelle opholdskommune om, at opholdskommunen varetager udøvelsen af myndighedsopgaver i relation til ydelser efter serviceloven:

Stk. 11. Kommunalbestyrelsen i en kommune, der efter stk. 7 eller 9 har pligt til at yde hjælp til en person efter serviceloven, kan efter aftale med opholdskommunen, jf. stk. 2, bemyndige denne til helt eller delvis at varetage udøvelsen af sine opgaver i forhold til den pågældende.

Delegationen kan omfatte alle eller nogle udvalgte dele af myndighedsopgaverne, herunder:

- At træffe afgørelser
- Sagsforberedende skridt, herunder vurderinger
- Udarbejdelse af handleplaner
- Varetagelse af det personrettede tilsyn efter serviceloven (samt evt. kriminalpræventivt tilsyn for domfældte udviklingshæmmede efter retssikkerhedslovens § 16)
- Rådgivning og vejledning

Delegationen kan omfatte myndighedsopgaverne i relation til alle ydelser efter serviceloven eller udvalgte dele, blandt andet: botilbud, aktivitets- og samværstilbud, socialpædagogisk støtte, personlig hjælp, omsorg og pleje, ledsagelse, hjælpemidler, misbrugsbehandling, administration af magtanvendelse, merudgiftsydelser mv.

Det vil eksempelvis kunne aftales, at den udførende kommune kan træffe afgørelse om ansøgninger til mindre hjælpemidler og boligindretninger, samt økonomiske tilskud, mens revisitation/ændringer i botilbud, aktivitets- og samværstilbud og personlig hjælp, omsorg og pleje træffes af den delegerende kommune.

Den delegerende kommune bevarer det politiske og det økonomiske ansvar for de afgørelser, der træffes af den udførende kommune, samt de øvrige opgaver, der varetages på vegne af den delegerende kommune i henhold til delegationsaftalen.

Den delegerende kommune har adgang til at føre tilsyn med, hvordan opgaverne varetages af den udførende kommune.

Den delegerende kommune kan til enhver tid og af egen drift behandle et forhold vedr. borgeren, som ellers i henhold til delegationsaftale skulle være behandlet af den udførende kommune.

6.9 Praksis om handlekommuneforpligtelse for borgere i hjemløshed med ophold på en § 110-boform

Reglerne om kommunal handleforpligtelse er fastsat i retssikkerhedslovens § 9. Der kan endvidere henvises til Børne- og Socialministeriets vejledning nr. 9096 af 21/2 2018 og Social- og Indenrigsministeriets Vejledning om botilbud m.v. til voksne (Botilbudsvejledning).

Udgangspunktet i retssikkerhedsloven er, at den kommune, hvor borgeren bor eller sædvanligvis opholder sig, er borgerens opholdskommune, og det er denne kommune, der har ansvaret for at træffe afgørelse om - og betale - de sociale ydelser, den pågældende borger har behov for, jf. § 9, stk. 1 og 2, i retssikkerhedsloven.

Reglerne er beskrevet i vejledning om retssikkerhed og administration:

Særligt for forsorgshjem efter servicelovens § 110, og for veterantilbud omfattet af § 9, stk. 9, følger det af § 9 c, stk. 10 og 11, at beliggenhedskommunen for tilbuddet ikke overtager rollen som oprindelig opholdskommune i relation til fremtidige betalinger af mellemkommunal refusion for en beboer, der flytter fra forsorgshjemmet eller veterantilbuddet (se henholdsvis punkt 404 og 413 og punkt 406, 407 og 414 vejledning om retssikkerhed og administration). Denne forpligtelse fastholdes hos den kommune, der kan fastlægges som opholdskommune efter § 9, stk. 1, dvs. den kommune hvor den pågældende senest har boet eller haft sædvanligt ophold – og ikke kun på et forsorgshjem eller i et veterantilbud. Først når borgeren har erhvervet en ny opholdskommune efter § 9, stk. 1, ved bopæl eller sædvanligt ophold, ophører den oprindelige opholdskommune med at være betalingskommune.

Det samme gælder den oprindelige kommunes handlepligt efter serviceloven, jf. retssikkerhedslovens § 9, stk. 7, og stk. 8, 2. pkt. samt stk. 9 og stk. 10, 2. pkt. (se punkt 381).

6.9.1 Regler om ophold og handlekommune

Det følger af retssikkerhedslovens § 9, stk. 7, at den oprindelige opholdskommune uanset stk. 1 har pligt til at yde hjælp efter serviceloven, når denne kommune eller anden offentlig myndighed har medvirket til, at personen i en anden kommune har fået ophold i:

- 1) boformer efter §§ 107-110 og 192 i serviceloven,
- 2) boliger efter § 115, stk. 4, jf. § 105, stk. 2, i lov om almene boliger m.v.,
- 3) institutioner under sygehusvæsenet,
- 4) institutioner under kriminalforsorgen eller
- 5) boliger, boformer m.v., der træder i stedet for og kan sidestilles med boformer m.v. under nr. 1-4.

Der er tale om de samme situationer, hvor den oprindelige opholdskommune efter § 9 c, stk. 2, nr. 1-5, har pligt til at betale mellemkommunal refusion for en række andre sociale ydelser (se punkt 396-398). Afgrænsningen af de nævnte fem kategorier af boformer er således den samme som efter § 9 c, stk. 2, nr. 1-5. Herunder også afgrænsningen af, i hvilket omfang ophold i egen bolig med betydelig hjælp kan sidestilles med en boform efter nr. 1-4 (se punkt 398).

Ankestyrelsens principafgørelse 58-17 om boligtype der sidestilles med boliger omfattet af § 9, stk. 7, nr. 1-4, er gengivet i punkt 398.

Også spørgsmålet om medvirken afklares på samme måde som efter denne bestemmelse (om praksis se punkt 396). En borger, der er optaget i en boform efter servicelovens §§ 109 eller 110 alene ved en afgørelse herom fra lederen af botilbuddet, vil være visiteret af "en anden offentlig myndighed". Det er lederen af et forsorgshjem/krisecenter, der træffer afgørelse om, hvornår formålet med opholdet er opfyldt, og borgeren derfor ikke længere er berettiget til at opholde sig på centeret.

Ankestyrelsens principafgørelse 59-17:

En borger, som ikke har egen bolig eller ikke kan opholde sig dér, skal tilbydes midlertidigt ophold i en boform (forsorgshjem). Det er lederen af forsorgshjemmet, der træffer afgørelse om optagelse og udskrivning.

Det er kommunens ansvar at sikre, at borgeren under og efter opholdet modtager den hjælp, borgeren har behov for. Kommunen er derfor afhængig af, at forsorgshjemmet orienterer om borgerens ophold. Det skal ske senest 3 dage efter optagelsen. Herefter skal forsorgshjemmet og kommunen hurtigst muligt indlede et samarbejde for at sikre en helhedsorienteret indsats.

Forsorgshjemmet kan tilbyde en lang række ydelser under opholdet som fx rådgivning, omsorg og pleje. Derudover kan forsorgshjemmets leder bevilge efterforsorg til de beboere, der flytter i egen bolig. Ved efterforsorg kan forsorgshjemmet bevare kontakten og give råd og vejledning til tidligere beboere, fx ved at en tidligere beboer fortsat kan komme på forsorgshjemmet og benytte sig af forsorgshjemmets beskæftigelses- eller omsorgstilbud. Forsorgshjemmet danner dermed en base for de tidligere beboere, der er i udslusning eller er flyttet i eget hjem. Efterforsorg er et supplement til den hjælp, kommunen yder borgeren, og ydes i en begrænset periode.

Forsorgshjemmets leder kan alene bevilge efterforsorg, når det sker i direkte forlængelse af borgerens ophold på stedet. Søger borgeren om efterforsorg uden forudgående ophold, skal ansøgningen behandles af kommunen efter servicelovens øvrige regler om støtte i eget hjem.

Opholdskommunen har pligt til at yde hjælp til borgeren. Når en borger flytter ind på et forsorgshjem i en anden kommune, er det borgerens tidligere opholdskommune, der fortsat har pligt til at yde hjælp efter serviceloven og afholde udgifterne hertil. Den tidligere opholdskommune er også forpligtet til at betale mellemkommunal refusion for udgifter efter andre love.

Den tidligere opholdskommune bevarer handlepligten under borgerens ophold på forsorgshjem. Det indebærer, at den tidligere opholdskommune skal give borgeren den nødvendige hjælp ved udflytning. Hvis en borger efter flytning fra forsorgshjemmet får ophold i en boform efter serviceloven eller modtager botilbudslignende støtte i eget hjem, bevarer den tidligere opholdskommune handlepligten efter serviceloven.

Den støtte, som borgeren modtager fra forsorgshjemmet i form af efterforsorg, vil indgå i vurderingen af, om den støtte, borgeren modtager i eget hjem, kan sidestilles med et botilbud.

Når den tidligere opholdskommune ikke har hjulpet borgeren under opholdet på forsorgshjemmet og dermed heller ikke har ydet hjælp ved udflytningen fra forsorgshjemmet, har den ikke medvirket til borgerens ophold i egen bolig. Den tidligere opholdskommune har i så fald ikke længere pligt til at handle eller afholde udgifterne til borgeren.

Der kan dog være grundlag for refusion efter reglerne om passivitet, hvis betingelserne herfor i øvrigt er opfyldt. Det vil sige, at den tidligere kommune skal have været bekendt med borgerens behov for støtte, og at det var åbenbart, at kommunen burde have grebet ind.

I sag nr. 1 ophævede Ankestyrelsen kommunens afgørelse om afslag på efterforsorg til en borger, da kommunen ikke havde kompetence til at træffe afgørelsen. Ankestyrelsen lagde vægt på, at afgørelser om optagelse på forsorgshjem og efterforsorg i forlængelse heraf alene kan træffes af lederen af opholdsstedet.

I sag nr. 2 ændrede Ankestyrelsen A Kommunes afgørelse om afslag på refusion:

Ankestyrelsen var enig med A Kommune i, at A Kommune ikke havde medvirket til borgerens flytning til B Kommune. Det var dog tydeligt på tidspunktet for borgerens flytning fra forsorgshjemmet, at borgeren havde behov for støtte i eget hjem for at kunne klare sig. Til trods for sit kendskab til borgeren valgte A Kommune at stoppe hjælpen fra borgerens støttekontaktperson. A Kommune henviste i stedet for borgeren til at søge støtte i B Kommune. A Kommune havde herved forholdt sig passiv i en sådan grad, at det udløste refusionspligt.

Særligt om forsorgshjem og veterantilbud gælder, at pligten til at yde hjælp i anledning af en borgers ophold i en boform efter § 110 i serviceloven eller et veterantilbud omfattet af § 9, stk. 9, består, indtil den pågældende har erhvervet ny opholdskommune (se også punkt 345).

Det indebærer, at hvis en person i umiddelbar forlængelse af et ophold i et sådant tilbud i en periode er uden kendt opholdssted for herefter at søge en kommune om hjælp efter serviceloven, vil pligten til at yde en sådan hjælp fortsat påhvile den oprindelige opholdskommune og ikke beliggenhedskommunen for tilbuddet. Det fremgår af forarbejderne til § 9, stk. 10 (jf. lovforslag L 129 2015/1).

Bestemmelsen svarer til reglen om, hvor længe den aktuelle opholdskommune har ret til mellemkommunal refusion efter § 9 c, stk. 10 og 11 (se punkt 404-407).

Mellemkommunal Refusion – vejledningens pkt. 404, 405

Efter § 9 c, stk. 10, er betalingskommunen for en beboer på forsorgshjem den seneste opholdskommune inden indflytning på forsorgshjemmet. Det betyder, at den kommune, hvor et forsorgshjem ligger, kan gå så langt tilbage i tiden, som det er nødvendigt, for at finde en kommune til at betale for en beboer.

Ved afgørelsen af, hvilken kommune der er den seneste tidligere opholdskommune, skal der lægges vægt på de samme momenter som ved afgørelsen af, hvilken kommune, der er opholdskommune (se punkt 332).

§ 9 c, stk. 10, 2. pkt., indebærer samtidig, at et forsorgshjems beliggenhedskommune ikke overtager rollen som oprindelig opholdskommune i relation til fremtidige betalinger af

mellemkommunal refusion for en beboer, der flytter fra forsorgshjemmet. Denne forpligtelse fastholdes, ligesom betalingsforpligtelsen under opholdet på forsorgshjemmet, hos den kommune, der kan fastlægges som opholdskommune efter § 9, dvs. som hovedregel den kommune hvor den pågældende senest har boet eller haft sædvanligt ophold. Først når borgeren har erhvervet en ny opholdskommune efter § 9, ophører den oprindelige opholdskommune med at være betalingskommune. Det fremgår af lovforarbejderne til bestemmelsen (jf. lovforslag L 37 2005/1):

Retten til mellemkommunal refusion fortsætter, hvis en beboer fra et forsorgshjem eller fængsel udluses til en anden boform m.v., som efter § 9 c giver ret til refusion fra den tidligere kommune. Da den tidligere opholdskommune i sidste instans skal afholde den kommunale andel af udgifterne til hjælp, vil den tidligere opholdskommune for en borger, der opholder sig i fængsel eller forsorgshjem, have interesse i fortsat at være handlekommune og dermed bevare indflydelse på, hvad der skal ske i sagen. Den oprindelige opholdskommune vil automatisk være handlekommune efter serviceloven, indtil der er etableret en ny opholdskommune, hvor den pågældende har bopæl eller sædvanligt ophold. Det følger af § 9, stk. 7, og § 9, stk. 8, 2. pkt. (se punkt 368).

Handlepligten består, indtil den pågældende borger har erhvervet ny opholdskommune.

6.9.2 Uenighed om, hvem der er handlekommune

Der kan forekomme konkrete situationer, hvor §§ 9-9 b om opholdskommune ikke giver et umiddelbart svar på, hvilken kommune der er den rigtige opholdskommune og dermed som udgangspunkt handlekommune.

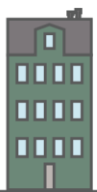
Hvis der mellem kommuner er uenighed om, hvilken kommune der i en sag er opholdskommune, og dermed som udgangspunkt handlekommune, er det vigtigt, at uenigheden ikke får konsekvenser for den borger, som har brug for hjælpen. § 9, stk. 12, fastslår derfor, hvilken kommune der skal fungere som opholdskommune for en borger, når flere kommuner ikke anser sig som rette handlekommune.

Efter § 9, stk. 12, er det den af de involverede kommuner, hvor borgeren er folkeregistertilmeldt, som skal påtage sig opholdskommuneforpligtelsen, indtil der er opnået enighed mellem kommunerne, eller Ankestyrelsen har truffet afgørelse. Hvis borgeren ikke er tilmeldt nogen af kommunerne, vil en tidligere tilmelding i en af kommunerne være afgørende. Hvis borgeren aldrig har været tilmeldt nogen af kommunerne, er det ifølge bemærkningerne til lovforslaget til bestemmelsen (jf. lovforslag L 37 2005/1) den kommune, hvor borgeren aktuelt er tilmeldt, der må fungere som opholdskommune.

Der er i § 9, stk. 12, hjemmel til, at den fungerende opholdskommune kan kræve refusion fra den kommune, som endelig udpeges som rette opholdskommune. Refusionen, der beregnes som refusion efter § 9 c, stk. 1, kan kræves for kommunens udgifter i den periode, hvor kommunen har påtaget sig handlepligten, og hvor uenigheden bestod.

Disse regler nødvendiggør, således som anført i lovforarbejderne, jf. lovforslag 169 2009/1, at de to involverede kommuner vedrørende en borger indgår i et konstruktivt samarbejde med henblik på at sikre helhed i indsatsen over for borgeren. Der henvises til vejledning nr. 9330 af

21. marts 2019 om retssikkerhed og administration på det sociale område, hvor reglerne om opholdskommune efter retssikkerhedslovens § 9, stk. 7, er nærmere beskrevet.

Kilder

Andersen, M. L. Brok, P.N. & Mathiasen, H. (2000): *Empowerment på dansk*, Dafolo Forlag, Frederikshavn.

Ankestyrelsens principafgørelse 59-17 (2018): *Ankestyrelsens principafgørelse 59-17 om forsorgshjem - efterforsorg - opholdskommune - handlekommune - mellemkommunal refusion – medvirken*, [17-10-2018]

Ankestyrelsen (2017): *Kommunernes brug af handleplaner i indsatsen til hjemløse borgere*, København, side 29

Ankestyrelsen (2016): *At skrive en afgørelse*, København

Ankestyrelsens Statistikker (2015): *Brugere af botilbud efter servicelovens § 110 – årsstatistik 2015*, København

Benjaminsen, L. Dyrby, T.M. Enemark, M.H. Thomsen, M.T. Dalum, H.S. & Vinther, U.L. (2017) *Housing First i Danmark. Evaluering af Implementerings- og forankringsprojektet i 24 kommuner*, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd & Rambøll, rapport 17:03, København

Coldwell, C. M. & Bender, W. S. (2007): The Effectiveness of Assertive Community Treatment for Homeless Populations with Severe Mental Illness: A Meta-Analysis, *American Journal of Psychiatry*, 164(3), side 393-399

Eplov, L. Korsbek, L. Petersen, L. & Olander, M. (2013): *Psykiatrisk og psykosocial Rehabilitering – en recoveryorienteret tilgang*, Nota

Goering, P. Veldhuizen, S. Watson, A. Adair, C. Kopp, B. Latimer, E. Nelson, G. Macnaughton, E. Streiner, D. & Aubry, T. (2014): *National At Home/Chez Soi Final Report*, Mental Health Commission of Canada, Calgary, Alberta

Institut for Menneskerettigheder - Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution (2017): *Hjemløse borgeres rettigheder i kommunerne*, København

Jensen L. (2002): Empowerment som fundament for rehabilitering af ældre borgere, Kapitel 13 i Videncenter på ældreområdet: *Kan gamle genoptrænes – og nytter det noget? Antologi om rehabilitering og genoptræning*, Hellerup

Medin, J. Bendtsen, P. Ekberg K. (2003): Health promotion: a case study, *Disability and rehabilitation. An international, multidisciplinary Journal*, Volume 25, nr 16

Nelson, G. Aubry, T. & Lafrance, A. (2007): A Review of the Literature on the Effectiveness of Housing and Support, Assertive Community Treatment, and Intensive Case Management for Persons with Mental Illness Who Have Been Homeless, *American Journal of Orthopsychiatry*, 77, side 350-361

Rambøll & SFI (2013): *Hjemløsestrategien. Afsluttende rapport*, Rambøll & SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København

Borg, M. Karlsson, B. og Stenhammer, A. (2013): *Recoveryorienterede praksisser – en systematisk vidensopsamling*, NAPHA - Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid & Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering, Rapport nr. 4

Roberts-Yates, C. (2003): The concerns and issues of injured workers in relation to claims/injury management and rehabilitation: the need for new operational frameworks, *Disability and rehabilitation. An international, multidisciplinary Journal*, Volume 25, nr. 16

Slade, M. Shepherd, G. & Boardman, J. (2008): *Making Recovery a Reality*, Sainsbury Centre for Mental Health, London

Starring, B. (2000): Empowerment och funktionshinder, I Brusén, P & Hydén, L-C. (red.) *Ett liv som andra : livsvillkor för personer med funktionshinder*, Lund: Studentlitteratur, Sverige

Socialstyrelsen (2017): *Faglige anbefalinger til god praksis på § 110-boformer – borgerens udredning og plan*, Odense

Socialstyrelsen (2017): *Nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt på boformer for hjemløse*, Odense

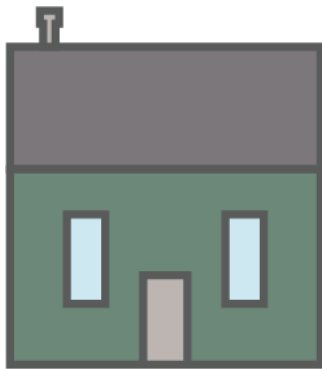
Susser, E. Valencia, E. Conover, S. Felix, A. Tsai, W. & Wyatt, R. (1997): Preventing Recurrent Homelessness among Mentally Ill Men: A "Critical Time" Intervention After Discharge from a Shelter, *American Journal of Public Health*, 87, side 256-262

Tsemberis, S. Gulcur, L. & Nakae, M. (2004): Housing First, Consumer Choice, and Harm Reduction for Homeless Individuals with a Dual Diagnosis, *American Journal of Public Health*, 94, 4, side 651-656

Benjaminsen, L. (2019): Hjemløsheden i Danmark 2019. National kortlægning, VIVE – Viden til Velfærd. Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærdside, København.

Anthony, W. A. (1993): Recovery from mental illness: the guiding vision of the mental health service system in the 1990s, *Psychosocial Rehabilitation Journal*, 16(4), side 11–23

World Health Organization & World Bank (2011): *World Report on Disability*, World Health Organization 2011, Genève

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.socialstyrelsen.dk